

БООЦООТ ТААВАР, ХОНЖВОРТ СУГАЛААНЫ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨНИЙ ҮНЭЛГЭЭНИЙ ТАЙЛАН

ЗАХИАЛАГЧ: ХУУЛЬ ЗҮЙ, ДОТООД ХЭРГИЙН ЯАМ

СУДЛААЧ: М.ЗОЛЗАЯА

АГУУЛГА

- 1. ЕРӨНХИЙ ЗҮЙЛ**
- 2. ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙГ ҮНЭЛЭХ ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТИЙГ СОНГОСОН БАЙДАЛ, ҮНДЭСЛЭЛ**
- 3. ХУУЛИЙН ТӨСЛӨӨС ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛЭХ ХЭСГИЙГ ТОГТООСОН БАЙДАЛ**
- 4. ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТЭД ТОХИРОХ ШАЛГАХ ХЭРЭГСЛИЙГ АШИГЛАН ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙГ ҮНЭЛСЭН БАЙДАЛ**
 - 1. “Зорилгод хүрэх байдал” шалгуур үзүүлэлтийн үнэлгээ**
 - 2. “Практикт хэрэгжих боломж” шалгуур үзүүлэлтийн үнэлгээ**
 - 3. “Ойлгомжтой байдал” шалгуур үзүүлэлтийн үнэлгээ**
 - 4. “Хүлээн зөвшөөрөгдөх байдал” шалгуур үзүүлэлтийн үнэлгээ**
 - 5. “Харилцан уялдаа” шалгуур үзүүлэлтийн үнэлгээ**
- 5. ДҮГНЭЛТ, ЗӨВЛӨМЖ**

НЭГ. ЕРӨНХИЙ ЗҮЙЛ

Энэхүү хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх судалгааг Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 17 дугаар зүйлд заасны дагуу Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын гуравдугаар хавсралтаар батлагдсан “Хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх аргачлал”-ын дагуу “Бооцоот таавар, хонжворт сугалааны тухай хууль”-ийн төсөлд хийсэн болно.

Үнэлгээний ажлын зорилго нь дээр дурдсан хууль, аргачлалд заасан тодорхой шалгуур үзүүлэлтийн дагуу дүн шинжилгээ хийх, үр нөлөөг тооцож, давхардал, хийдэл, зөрчлийг арилгах, хуулийн төслийн зүйл, хэсэг, заалтыг ойлгомжтой, хэрэгжих боломжтой, хүлээн зөвшөөрөгдөх байдлаар боловсруулах болон хуулийн төслийн боловсруулалтын чанарыг сайжруулахад чиглэсэн дүгнэлт, зөвлөмж өгөхөд оршино.

Бооцоот таавар, хонжворт сугалааны тухай хуулийн төсөл /Цаашид “Хуулийн төсөл” гэх/ нь 7 бүлэг, 24 зүйлтэй бөгөөд хуулийн зорилт нь *“Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаа эрхлэх нийтлэг зохицуулалтыг бий болгох, бооцоот таавар, хонжворт сугалааны үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл олгох, хүчингүй болгох, үйл ажиллагааг зохицуулах, хяналт тавих, бооцоот таавар, хонжворт сугалаанд оролцогчийн эрх ашгийг хамгаалахтай холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино”* гэж зохицуулсан байна.

Хуулийн төсөл нь төрөлийн хувьд анхдагч хуулийн төсөл¹ бөгөөд 7 бүлэг бүхий дараах агуулгатай байна. **Үүнд:**

1. Нийтлэг үндэслэл
2. Мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагааны нийтлэг зохицуулалт
3. Бооцоот таавар зохион байгуулах тусгай зөвшөөрөл
4. Хонжворт сугалаа зохион байгуулах тусгай зөвшөөрөл
5. Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч, оролцогч
6. Мөрийтэй тоглоомын асуудал хариуцсан зөвлөл
7. Бусад

Мөн хуулийн төслийг дагаж хүчин төгөлдөр үйлчилж буй дараах 9 хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулахаар төсөл боловсруулсан байна. **Үүнд:**

1. Улсын тэмдэгтийн хураамжийн тухай хууль;
2. Хувь хүний орлогын албан татварын тухай хууль;
3. Онцгой албан татварын тухай хууль;
4. Зөвшөөрлийн тухай хууль;

¹ Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 23 дугаар зүйлийн 23.1 дэх хэсэг “Хууль санаачлагч нийгмийн харилцааны төлөв байдал, тулгамдсан асуудлыг судалсны үндсэн дээр шинээр үүссэн харилцааг хуулиар зохицуулах шаардлагатай, эсхүл тухайн нийгмийн харилцааны эрх зүйн зохицуулалтыг нарийвчлан шинэ хуулиар зохицуулах шаардлагатай гэж үзвэл анхдагч хуулийн төсөл боловсруулна”

5. Иргэний хууль;
6. Мөнгө угаах, терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай хууль;
7. Зөрчлийн тухай хууль;
8. Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хууль;
9. Төрийн албаны тухай хууль.

ХОЁР. ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙГ ҮНЭЛЭХ ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТИЙГ СОНГОСОН БАЙДАЛ, ҮНДЭСЛЭЛ

Тус үнэлгээний ажлыг хийж гүйцэтгэхдээ хуулийн төслийн зорилго, хамрах хүрээ, зохицуулах асуудалтай уялдуулан, аргачлалд дурдсан 6 шалгуур үзүүлэлтээс 5 шалгуур үзүүлэлтийг сонголоо. **Үүнд:**

1. “Зорилгод хүрэх байдал” шалгуур үзүүлэлтийн үнэлгээ
2. “Практикт хэрэгжих боломж” шалгуур үзүүлэлтийн үнэлгээ
3. “Ойлгомжтой байдал” шалгуур үзүүлэлтийн үнэлгээ
4. “Хүлээн зөвшөөрөгдөх байдал” шалгуур үзүүлэлтийн үнэлгээ
5. “Харилцан уялдаа” шалгуур үзүүлэлтийн үнэлгээ

“Зорилгод хүрэх байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийн зорилго нь үзэл баримтлалд тусгасан хуулийн төслийг боловсруулах болсон үндэслэл, шаардлагад нийцэж буй байдал, хуулийн төсөлд тусгагдсан зохицуулалтууд нь хуулийн төслийн зорилгод хүрэх боломжтой эсэхийг үнэлнэ.

Энэхүү үнэлгээг хийхдээ хуулийн төслийн үзэл баримтлалтай танилцаж, хуулийн төсөл боловсруулах болсон үндэслэл, шаардлага, хуулийн төслийн зорилго болон зорилгод хүрэхэд чиглэгдсэн, мөн түүнийг тодорхой илэрхийлж чадахуйц арга хэмжээ, зохицуулалтыг сонгож авсан болно.

“Практикт хэрэгжих боломж” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд тухайн хуулийн төслийн зохицуулалтыг дагаж мөрдөх буюу хэрэгжүүлэх боломжтой эсэхийг, тухайлбал, хуулийн төслийг хэрэгжүүлэх этгээд байгаа эсэх, тэдгээр этгээдэд тухайн хуулийн зохицуулалтыг хэрэгжүүлэх боломж, бололцоо (санхүү, хүний нөөц зэрэг) байгаа эсэхийг шалгаж тооцно.

“Ойлгомжтой байдал” шалгуур үзүүлэлтийг хуулийн төсөл нь түүнийг хэрэглэх, хэрэгжүүлэх этгээдүүдэд ойлгомжтой, логик дараалалтай томъёологдсон эсэхийг шалгах үүднээс хуулийн төсөл нь Хууль тогтоомжийн тухай хууль, Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлалд заасан шаардлагыг хангасан эсэхийг хянах байдлаар үнэлгээг хийхээр сонголоо.

“Хүлээн зөвшөөрөгдөх байдал” шалгуур үзүүлэлтээр хуульд оруулах нэмэлт, өөрчлөлтөөр төрийн байгууллагад шинээр олгох эрх хэмжээ болон бусад иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагад хүлээлгэсэн үүрэг нь бодит байдалд хэрэгжих боломжтой эсэхийг судлах байдлаар үнэлнэ.

“Харилцан уялдаа” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийг бүхэлд нь Үндсэн хууль холбогдох бусад хуульд нийцсэн эсэхийг аргачлалд заасан асуултад хариулах байдлаар үнэлгээг хийхээр тооцов. Түүнчлэн, хуулийн төсөл болон түүнийг дагаж нэмэлт, өөрчлөлт орох хуулийн төслүүдтэй харилцан уялдаатай эсэх дээр үнэлгээ өгөх болно.

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.1 дэх хэсэгт *“Хууль тогтоомжийн төслийг баталснаар тухайн хууль тогтоомжийн үйлчлэх хүрээнд хамрагдах иргэн, хуулийн этгээд, төрийн байгууллагын үйл ажиллагаанд үүсэх зардлын тооцоог тухай бүр гаргаж, зардал, үр өгөөжийн харьцааг энэ хуулийн 12.1.4-т заасан аргачлалын дагуу тодорхойлно”* гэж заасан учир “Зардал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийн зардлыг “Хууль тогтоомжийг хэрэгжүүлэхтэй холбогдон гарах зардлын тооцоог хийх аргачлал”-ын дагуу тусад нь тооцохоор шийдвэрлэсэн тул энэхүү шалгуур үзүүлэлтийг сонгох шаардлагагүй гэж үзэв.

ГУРАВ. ХУУЛИЙН ТӨСЛӨӨС ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛЭХ ХЭСГИЙГ ТОГТООСОН БАЙДАЛ

“Зорилгод дүн шинжилгээ хийх” гэсэн шалгах хэрэгслээр хуулийн төсөлд тусгасан зохицуулалт, арга хэмжээ тухайн хуулийн төсөлд тавьсан зорилгыг биелүүлэхэд чиглэсэн эсэх, зорилгод хүрэх байдалд дүн шинжилгээ хийх бөгөөд дараах байдлаар дүн шинжилгээ хийнэ. **Үүнд:**

№	Хуулийн төсөл	Дүн шинжилгээ хийх
1	Хуулийн төслийн 1 дүгээр бүлэг “Нийтлэг үндэслэл”, 2 дугаар бүлэг “Мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагааны нийтлэг зохицуулалт”, 3 дугаар бүлэг “Бооцоот таавар зохион байгуулах тусгай зөвшөөрөл”, хуулийн төслийн 4 дүгээр бүлэг “Хонжворт сугалаа зохион байгуулах тусгай зөвшөөрөл”	Хуулийн төсөлд зорилгод хүрэхэд чиглэсэн хэд хэдэн зохицуулалт, арга хэмжээг тусгасан бол арга хэмжээ, зохицуулалт бүрт дүн шинжилгээ хийж, тэдгээрийн зорилгод хүрэх боломжийг харьцуулна
2	Хуулийн төслийн үзэл баримтлалыг хуулийн төсөл болон түүнийг дагаж нэмэлт өөрчлөлт орох хуулийн төслүүд бүхэлд нь орно.	Хуулийн төслийн үзэл баримтлалд хуулийн төсөл боловсруулах болсон зорилго, түүнийг батлан гаргах хэрэгцээ шаардлагыг тодорхойлсон тохиолдолд хуулийн төсөлд энэ талаар хэрхэн тусгасан талаар харьцуулан бичиж, тухайн зохицуулалт, арга хэмжээ зорилгод хүрэх боломжтой байна уу, хуулийн төсөлд боловсруулах болсон үндэслэл, шаардлагад нийцсэн

	байна уу гэдэгт дүн шинжилгээ хийж харьцуулна
--	---

“Практикт турших” гэсэн шалгах хэрэгслийн хүрээнд тухайн хуулийн төслийн зохицуулалтад тусгасан дараах чиг үүргийг хэрэгжүүлэх байгууллага байна уу, оролцогч нар ямар эрх, үүрэгтэй оролцох боломжтой зэрэгт дүн шинжилгээ хийх болно. **Үүнд:**

Хуулийн төслийн 5 дугаар бүлэг “Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч, оролцогч”, мөн төслийн 6 дугаар бүлэг “Мөрийтэй тоглоомын асуудал хариуцсан зөвлөл”-ийн харилцааг зохицуулсан байна.

“Ойлгомжтой байдлыг шалгах” гэсэн шалгах хэрэгслийн хүрээнд хуулийн төслийн зохицуулалт нь бүхэлдээ тухайн хуулийг хэрэгжүүлэх, хэрэглэх этгээдэд ойлгомжтой томъёологдсон эсэхийг дараах байдлаар шалгаж тогтооно. **Үүнд:**

1. Хуулийн төсөлд хамаарах этгээдүүд хуулийн төсөл, түүний зохицуулалтыг нэг мөр ойлгож, хэрэгжүүлэх боломжтой байгаа эсэх;
2. Хуулийн төслийг боловсруулахдаа Хууль тогтоомжийн тухай хууль, “Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлал”-ыг баримталсан эсэх.

“Хүлээн зөвшөөрөгдөх байдлын судалгаа хийх” гэсэн шалгах хэрэгслийн хүрээнд хуулийн төсөлд тодорхой этгээдэд үүрэг хүлээлгэсэн, төрийн байгууллагад шинэ бүтэц бий болгох, чиг үүрэг нэмэх зэрэг зохицуулалт тусгагдсан учир үүнтэй холбоотой судалгаа хийх болно.

“Хуулийн төслийн уялдаа холбоог шалгах” гэсэн шалгах хэрэгслийн хүрээнд холбогдох аргачлалын дагуу тавигдсан асуултад хариулах замаар хуулийн төслийн уялдаа холбоог тогтоох болно.

ДӨРӨВ. ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТЭД ТОХИРОХ ШАЛГАХ ХЭРЭГСЛИЙГ АШИГЛАН ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙГ ҮНЭЛСЭН БАЙДАЛ

4.1. “Зорилгод хүрэх байдал” шалгуур үзүүлэлтийн үнэлгээ

Шалгуур үзүүлэлтийн үнэлгээний энэ хэсэгт тухайн хуулийн төслийн 1, 2, 3, 4 дүгээр бүлэгт дүн шинжилгээ хийж, үнэлгээ хийх болно. Учир нь хуулийн тус хэсгүүдэд хуулийн төсөлд тавьсан зорилго руу чиглэсэн гол харилцааг зохицуулсан болохыг харж болно. Түүнчлэн, хуулийн төслийн зорилго нь үзэл баримтлалд тусгасан хуулийн төслийг боловсруулах болсон үндэслэл, шаардлагад нийцэж буй байдал, хуулийн төсөлд тусгагдсан зохицуулалтууд нь хуулийн төслийн зорилгод хүрэх боломжтой эсэхэд мөн үнэлгээ өгөх болно.

Хуулийн төслийн үзэл баримтлалаас² үзвэл дараах байдлаар хууль зүйн үндэслэл, практик шаардлагыг тусгасан бөгөөд хуулийн төсөлтэй харьцуулах замаар дараах байдлаар үнэлгээ өгөв. **Үүнд:**

№	Хуулийн төслийн үзэл баримтлал	Хуулийн төсөлд тусгагдсан байдал
1	Хууль зүйн үндэслэл хэсэгтээ Монгол Улсын Үндсэн хуулийн 11 дүгээр зүйлийн 11.1 дэх хэсэгт “үндэсний аюулгүй байдал, нийгмийн дэг журмыг хангах нь төрийн үүрэг мөн” гэж, мөн хуулийн 16 дугаар зүйлийн 16.4 дэх хэсэгт “хувийн аж ахуй эрхлэх эрхтэй” гэж тус тус заасныг үндэслэсэн байна. Түүнчлэн, Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хуулийн 15 дугаар зүйлийн 15.4.4 дэх хэсэгт “Санхүү, эдийн засгийн чиглэлээр: эд мөнгөний хонжворт сугалаа гаргах” гэж, мөн зүйлийн 15.5.8 дахь хэсэгт “Хууль зүйн чиглэлээр: төлбөрт таавар, бооцоот тоглоомын үйл ажиллагаа эрхлэх” гэж, мөн хуулийн 7 дугаар зүйлийн 7.3 дахь хэсэгт “Тухайн төрлийн аж ахуйн үйл ажиллагаанд хамаарах тусгай зөвшөөрөлтэй холбоотой нарийвчилсан журмыг тус тусын хуулиар зохицуулна” гэж тус тус заасныг үндэслэн тэр хүрээнд хуулийн төслөө	Одоогийн хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа хуулийн хүрээнд аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хуулийн холбогдох хэсэгт заасны дагуу бооцоот таавар, хонжворт сугалааны тухай хуулийн төслийг боловсруулж байгаа нь хуулийн үндэслэлтэй байна. Гэсэн хэдий ч 2022 оны 06 дугаар сарын 17-ны өдөр батлагдаж, 2023 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс хүчин төгөлдөр үйлчилж эхлэх Зөвшөөрлийн тухай хуулийн дагуу аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хууль хүчингүй болж байгаа. Хуулийн төслийг дагалдаж нэмэлт өөрчлөлт орох хуулийн төсөлд Зөвшөөрлийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулахаар байна. Тус хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлд “Зөвшөөрлийн тухай хуулийн 8.1 дүгээр зүйлийн 6 дахь хэсгийн 6.5 дахь заалтын “эд мөнгөний хонжворт сугалаа гаргах” гэснийг “хонжворт сугалаа зохион байгуулах үйл ажиллагаа эрхлэх” гэж, мөн зүйлийн 11 дэх хэсгийн 11.4 дэх заалтын “төлбөрт таавар, бооцоот тоглоомын” гэснийг “бооцоот таавар зохион байгуулах” гэж тус тус өөрчилсүгэй” гэж өөрчлөлт оруулахаар заасан нь хуулийн хүчин төгөлдөр үйлчлэх хуульд өөрчлөлт оруулахаас гадна, нэр томъёоны хувьд нэг мөр ойлгохоор оруулж өгсөн нь зорилгодоо нийцсэн байна.

² Хууль зүй, дотоод хэргийн яамны албан ёсны цахим хуудаснаас авсан болно. <https://mojha.gov.mn/?topic=%d0%b1%d0%be%d0%be%d1%86%d0%be%d0%be%d1%82-%d1%82%d0%b0%d0%b0%d0%b2%d0%b0%d1%80-%d1%85%d0%be%d0%bd%d0%b6%d0%b2%d0%be%d1%80%d1%82-%d1%81%d1%83%d0%b3%d0%b0%d0%bb%d0%b0%d0%b0%d0%bd%d1%8b-%d1%82%d1%83> 2022 оны Есдүгээр сарын 13-ны өдөр хандав.

	боловсруулж байгааг тусгасан байна.	
2	Хууль тогтоогч хуулийн төслийн үзэл баримтлалдаа “Практик шаардлага”-аа дараах байдлаар тодорхойлжээ. Үүнд: - Одоогийн хүчин төгөлдөр үйлчилж буй Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хуульд заасан “төлбөрт таавар, бооцоот тоглоомын үйл ажиллагаа эрхлэх” тусгай зөвшөөрлийг нарийвчлан заагаагүй, зохицуулаагүй, 2006 оноос хойш ийм төрлийн тусгай зөвшөөрлийг олгоогүй болохыг дурдажээ. - Цаашлаад 2021 оны байдлаар албан бус судалгаагаар бооцоот тоглоомын вебсайтад хандаж буй хэрэглэгчдийн тоо 100 мянга давсан, нэг сард 10 тэрбум, түүнээс дээш хэмжээний төгрөгт хүрдэг. 2020 оны Үндэсний статистикийн хорооны судалгаагаар эдийн засгийн гэмт хэрэг 123 бүртгэгдэж, нийт 102,8 тэрбум төгрөгийн	Практик шаардлагаас үзвэл Монголд мөрийтэй тоглоомыг ялгаатай байдлаар хуульчилж, хамрах хүрээг тогтоож, илүү нарийвчлан зохицуулж өгөөгүйгээс болж их хэмжээний эдийн засгийн гэмт хэрэг гарч байгаа болохыг дурдсан байна. Ийм учир энэ төрлийн харилцааг хуулиар зохицуулж, тусгай зөвшөөрөл олгохыг зорьсон байна. Хуулийн төслийн 1 дүгээр зүйлийн 1.1 дэх хэсэгт “Энэ хуулийн зорилт нь Монгол Улсын нутаг дэвсгэрт мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаа эрхлэх нийтлэг зохицуулалтыг бий болгох, бооцоот таавар, хонжворт сугалааны үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл олгох, хүчингүй болгох, үйл ажиллагааг зохицуулах, хяналт тавих, бооцоот таавар, хонжворт сугалаанд оролцогчийн эрх ашгийг хамгаалахтай холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино” гэж зааснаас үзвэл дараах харилцааг зохицуулахаар зорилго тавьсан нь харагдаж байна. Үүнд: - Мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаа эрхлэх нийтлэг зохицуулалтыг бий болгох; - Бооцоот таавар, хонжворт сугалааны үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл олгох, хүчингүй болгох, үйл ажиллагааг зохицуулах, хяналт тавих; - Бооцоот таавар, хонжворт сугалаанд оролцогчийн эрх ашгийг хамгаалахтай холбогдсон харилцааг тус тус зохицуулсан байна. Дээрхээс үзвэл хуулийн төслийн зорилго нь үзэл баримтлалд дурдсан практик шаардлагад нийцсэн болохыг харж болно.

	хохирол учирсан байна.	
3	Хуулийн төслийн үзэл баримтлалын 2 дахь хэсэг буюу хуулийн төслийн ерөнхий бүтэц, зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээг тодорхойлсон байна. Ингэхдээ, 1. “бооцоот таавар”, “хонжворт сугалаа” зэрэг нэр томъёог тодорхойлж, ялгааг гаргах, ямар тоглоом хамааруулахыг тодорхой болгохыг зорьсон байна. 2. Мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагааг тодорхойлж, энэ төрлийн үйл ажиллагаа эрхлэхэд баримтлах нийтлэг шаардлагыг тогтоож, 3. Хяналт тавих зөвлөлийг байгуулах, түүний үйл ажиллагааг зохицуулахаар хуулийн төслийн бүтэц, хамрах хүрээгээ боловсруулсан байна.	Хуулийн үзэл баримтлалд ерөнхий 3 бүтцийн хүрээнд хуулийн төслийг боловсруулахаар зорьсон байна. 1. Хэдий нэр томъёог тодорхой болгож, ялгааг гаргаж, ямар тоглоомыг хамруулахыг заахаар зохицуулсан ч энэ эрхээ өөр этгээд батлахаар “эрх шилжүүлэх харилцаа”-аар дараах байдлаар зохицуулж өгчээ. Үүнд: Төслийн 4.1.4 дахь хэсэг “<i>бооцоот таавар</i>” гэж оролцогч болон зохион байгуулагчийн <i>аль аль нь үр дүнг нь урьдчилан мэдэх, эсхүл үр дүнд нь нөлөөлөх боломжгүй үйл явдлын талаар бооцоо тавигчид хоорондоо, эсхүл бооцоо тавигч болон зохион байгуулагч хоорондоо бооцоот үйл явдлын үр дүнг тааварлаж, тогтоосон дүрмийн дагуу бооцоо тавих үйл ажиллагааг;</i> Төслийн 4.1.12 дахь хэсэг “<i>хонжворт сугалаа</i>” гэж хонжворт сугалаанд оролцогчдын дундаас тохиолдлын азаар азтан шалгаруулж худалдан авсан сугалааны тасалбарын орлогоос бүрдсэн сугалааны сангаас хонжвор олгох үйл ажиллагааг; Төслийн 4.1.10 дахь хэсэг “<i>үйл явдал</i>” гэж <i>бооцоот таавар зохион байгуулах спортын тэмцээн, цахим спортын тэмцээн, уралдаан, урлаг, соёлын наадмын шалгаруулалт зэрэг зохион байгуулалттай арга хэмжээг;</i> Төслийн 21.2 дахь хэсэг “<i>Бооцоот таавар зохион байгуулж болох үйл явдлын нэр төрлийн жагсаалт, бооцоот тааврын</i>

	<i>дүрэм боловсруулахад баримтлах зарчим, бооцооны дээд хэмжээг Зөвлөл батална”</i> Гэж тус тус ялгаатай хуульчилж, тодорхойлж өгсөн байгаа хэдий ч дээр дурдсан хоёр нэр томьёо буюу мөрийтэй тоглоомд ямар тоглоом хамааруулахыг тодорхой болгоогүй байна. Харин “үйл явдал” гэж томьёолж, уг үйл явдлын нэр төрлийн жагсаалт, бооцооны дээд хэмжээг Зөвлөл батлахаар тусгасан байгаа нь хуулийн үзэл баримтлалтай нийцэхгүй байна. Учир нь хуулийн үзэл баримтлал дээр “Үйл явдал” буюу ямар бооцоо байхыг тодорхой зааж өгнө гэх байдлаар тусгасан байгааг анхаарах нь зүйтэй. Өнөөдрийн байдлаар мөрийтэй тоглоомын дэлхийн зах зээл 2026 он гэхэд 59,7 хувиар буюу 458.93 тэрбум доллар болж өсөх хандлагатай³ байгаа тухай судалгаа гарсан байна. Хонжворт сугалаа Их Британид нийтлэг 4 төрөлтэй⁴ бол, бооцоот тоглоом нь спортын төрөл, уралдаанаас хамаарч олон төрөлтэй⁵ байна. Дээрхээс үзвэл хонжворт сугалаа, бооцоот тоглоомын үйл явдал, төрөл, хэлбэр нь маш олон янз учир энэ төрлийн харилцааг эрх шилжүүлэх харилцаагаар зөвлөлд олгосон байгаа зөв гэж харахаар байна. Учир нь хуулиар нэгэнт тогтоогоод жагсаалт гаргаад өгвөл хожим үүнд хамаарахгүй үйл явдал хуулийн зохицуулалтад хамаарахгүй байх эрсдэл үүсэхийг үгүйсгэхгүй.
--	--

³ Gambling Global Market Report 2022, By Type, Channel Type, End-User- Product Image
Gambling Global Market Report 2022, By Type, Channel Type, End-User
https://www.researchandmarkets.com/reports/5550021/gambling-global-market-report-2022-by-type?utm_source=CI&utm_medium=PressRelease&utm_code=c4jv82&utm_campaign=1679686+-+Global+Gambling+Markets+Report+2022-2026+%26+2030%3a+Increasing+Popularity+of+Gambling+Apps+and+Social+Gambling+will+Propel+the+Growth+of+the+Market+Going+Forward&utm_exec=chdo54prd

⁴ Lotteries - Guidance Fact Sheet Gambling Act 2005 by the Royal Borough of Kensington and Chelsea, p3.

⁵ 1xbet томоохон бооцоот тоглоомын цахим хуудаснаас авсан мэдээлэл болно.

4	Хуулийн үзэл баримтлалд хуулийн төсөл батлагдсанаар үүсэх эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн үр дагаврыг түүний үйл ажиллагаанд татвар ногдуулах боломжтой гэх байдлаар дүгнэж, үүнийг дагаж татварын зарим хуулиудад өөрчлөлт оруулахаар төсөл бэлдсэн байна.	Хуулийн төслийг дагаж Хувь хүний орлогын албан татварын тухай хууль, Онцгой албан татварын тухай хуульд тус тус нэмэлт өөрчлөлт орж байгаа юм байна. Ингэхдээ, Хувь хүний орлогын албан татварын тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.2.3 дахь заалтыг <i>“хонжворт сугалаа, төлбөрт тааврын хонжворын орлогын дүнд 20 хувиар”</i> гэж Онцгой албан татварын тухай хуулийн 6 дугаар зүйлийн 6.4.2 дахь хэсэгт <i>“бооцоот таавар, хонжворт сугалааны үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа татвар төлөгчийн үйл ажиллагааны нийт орлогоос хонжворт олгосон дүнг хассан дүнгийн 30 хувиар”</i> гэж тус тус өөрчлөн найруулахаар болсноос үзвэл бооцоот таавар, хонжворт сугалаанаас ашиг хүртэж буй оролцогчид орлогын 20 хувь, үйл ажиллагаа эрхэлж буй этгээдэд хонжворт олгосон дүнг хассан дүнгийн 30 хувиар тус тус татвар ногдуулахаар болсон байна. Хуулийн дээрх төсөл нь Хуулийн төслийн үзэл баримтлалд хууль бусаар эрхэлж буй бооцоот таавар, хонжворт сугалаа зэрэгт татвар ногдуулах боломжтой гэх зорилготой нийцэж байгаа хэдий ч дараах хэд хэдэн зүйлийг анхаарах шаардлагатай байна. Үүнд: - Хувь хүний орлогын албан татварын тухай хуульд өөрчлөлт оруулах хуулийн төслийн 21 дүгээр зүйлийн 21.2.3 дахь заалтад <i>“хонжворт сугалаа, төлбөрт тааврын хонжворын орлогын дүнд 20 хувиар”</i> гэж заасны “төлбөрт таавар” гэх нэр томъёог хуулийн төсөлтэй нийцүүлэх шаардлагатай байна. Ингэснээр, нэр томъёоны хувьд нэг мөр ойлгох шаардлага хангагдах болно. Учир нь хуулийн төсөлд “бооцоот таавар” гэж томъёолсон байгаа учир “төлбөрт
---	--	--

		таавар” биш хуулийн төсөлд хэрэглэж буй “бооцоот таавар” гэх нэр томъёог хэрэглэх шаардлагатай байна. Хуулийн төсөлд “төлбөрт таавар” гэх нэр томъёог огт хэрэглээгүй байна. - Оролцогч нь 20 хувь, үйл ажиллагаа эрхлэгч 30 хувиар татвар ногдуулж буй үндэслэлээ тодорхой болгох, татвар ногдуулах эдийн засгийн үр нөлөө бий болох хуулийн үзэл баримтлалтай нийцэж байгаа ч хэт ерөнхий байна. Иймд гадны орны сайн туршлага, орлого, зарлагын уялдаа, бооцоо, сугалааны хэмжээ, үйл явдлын хэлбэр, төрөл, зорилгоос хамаарч бусад улс оронд уян хатан байдлаар татвар ногдуулдаг байна. Жишээ нь Их Британи улсад “Incidental Non-Commercial Lotteries” буюу худалдааны зорилгогүй, сайн дурын үйл ажиллагаанд зориулан зохион байгуулагдах төрөл бүхий хонжворт сугалаанд тусгай зөвшөөрөл шаардахгүйгээс гадна, татвар ногдуулдаггүй⁶ бол Их Британи улсын ихэнх хэсэгт хонжворт сугалааг хожсон оролцогчид татвар огт ногдуулдаггүй⁷ байна. Харин Австрали улсад бооцоот таавраас олсон жилийн орлого нь 150,000 Австрали доллараас давсан тохиолдолд 15 хувь⁸ байхаар хуульчилсан байна. - Хуулийн төслийн 3 дугаар зүйлийн 3.3 дахь хэсэгт “Бизнесийн үйл ажиллагаагаа идэвхжүүлэх,
--	--	--

⁶ Lotteries - Guidance Fact Sheet Gambling Act 2005 by the Royal Borough of Kensington and Chelsea, 3(a), p3.

⁷ DNS Accountants, *Tax on Lottery winning in UK*, <https://www.dnsassociates.co.uk/blog/taxes-on-lottery-winnings-in-uk>

⁸ <https://www.wa.gov.au/organisation/departments/department-of-finance/betting-tax#:~:text=Betting%20tax%20is%20calculated%20at,the%20date%20of%20the%20bet.> Баруун Австарлийн Засгийн Газрын албан ёсны цахим хуудас

		хэрэглэгчээ урамшуулах зорилгоор хэрэглэгчдэд үнэ төлбөргүйгээр сугалааны эрх олгох, сугалаа зохион байгуулж, азтан шалгаруулж, хонжвор олгох явдал нь энэ хуулийн зохицуулалтад хамаарахгүй” тухай зохицуулсан байна. Төслийн уг зохицуулалтыг илүү нарийвчлан Их Британи болоод бусад улсын жишигтэй ижил худалдааны зорилгогүй, сайн дурын үйл ажиллагаанд зориулах бүхий хонжворт сугалааг тусгаж өгч найруулан өөрчлөх нь зүйтэй гэж үзэж байна. Жишээ нь хуулийн төслийн тус хэсэг доор “тайлбар” оруулах замаар дэлгэрэнгүй тайлбарлаж болно. Тодруулбал, энэ төрлийн үйл ажиллагааг урьдчилж зөвлөлд мэдэгдэх замаар зөвшөөрөл авдаг, эсхүл бизнесийн үйл ажиллагааны чиглэл, хэрэглэгч мөн эсэхийг баталгаажуулахтай холбоотой эсхүл зөвлөлөөс баталсан үйл явдлын жагсаалтад багтаагүй үйл явдал байх зэргээр нарийн тодруулах.
5	Хуулийн төсөлд тусгагдсан зохицуулалтууд нь хуулийн төслийн зорилгод хүрэх боломжтой эсэхэд өгсөн үнэлгээ: Өмнө дурдсанчлан, хуулийн төсөл нь (1) Мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаа эрхлэх нийтлэг зохицуулалтыг бий болгох; (2) Бооцоот таавар, хонжворт сугалааны үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл олгох, хүчингүй болгох, үйл ажиллагааг зохицуулах, хяналт тавих; (3) Бооцоот таавар, хонжворт сугалаанд оролцогчийн эрх ашгийг хамгаалахтай холбогдсон гэх үндсэн 3 төрлийг харилцааг тус тус зохицуулах зорилготой байна. - Хуулийн төслийн 2-р бүлэг “Мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагааны нийтлэг зохицуулалт” нь энэ төрлийн үйл ажиллагаанд тавигдах нийтлэг шаардлага, зарчим, хориглох зүйлсийг тусгасан нь хуулийн төслийн 1-р зорилгод хүрэх боломжтой байна.	

	- Хуулийн төслийн 3-р бүлэг “Бооцоот таавар зохион байгуулах тусгай зөвшөөрөл”, 4-р бүлэг “Хонжворт сугалаа зохион байгуулах тусгай зөвшөөрөл” тус тус тусгай зөвшөөрлийг төрлөөр нь ялгаатай байдлаар зохицуулж, хэрхэн, хэн, ямар хугацаатай олгох, тавигдах тусгайлсан шаардлага, хүчингүй болгох үндэслэл зэргийг тусгасан нь хуулийн төслийн 2-р зорилго буюу тусгай зөвшөөрөл олгох, хүчингүй болгох үйл ажиллагааг зохицуулах зорилгод хүрэх боломжтой байна. - Хуулийн төслийн 5-р бүлэг “Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч, оролцогч”, 6-р бүлэг “Мөрийтэй тоглоомын асуудал хариуцсан зөвлөл” тус тус хуулийн төслийн 3 дахь зорилго болох бооцоот таавар, хонжворт сугалаанд оролцогчийн эрх ашгийг хамгаалах зорилгыг хэрэгжүүлэхэд чиглэсэн, үүнийг мэргэжлийн зөвлөлөөр дамжуулан хэрэгжүүлэхээр тус байгууллагын эрх зүйн байдлыг дэлгэрэнгүй зааж, эрх, үүргийг тодорхой тусгасан нь зорилгодоо хүрэх боломжтой байна.
--	---

4.2. “Практикт хэрэгжих боломж” шалгуур үзүүлэлтийн үнэлгээ

Энэ хэрэгслийн хүрээнд тухайн хуулийн төслийн зохицуулалтад тусгасан чиг үүргийг хэрэгжүүлэх байгууллага байна уу, оролцогч нар ямар эрх, үүрэгтэй оролцох боломжтой зэрэгт дүн шинжилгээ хийх болно. **Үүнд:**

Хуулийн төслийн 5 дугаар бүлэг “Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч, оролцогч”, мөн төслийн 6 дугаар бүлэг “Мөрийтэй тоглоомын асуудал хариуцсан зөвлөл”.

Хуулийн төсөлд дараах байдлаар оролцогч нарын эрх, үүргийг тодорхойлж, мөн үүнтэй холбоотой харилцааг буюу хяналт тавих, хуулийн хэрэгжилт хангах чиг үүрэг бүхий байгууллагыг бий болгосон байна. Энэ нь практикт хэрэгжих боломжтой эсэхэд үнэлгээ өгөв. **Үүнд:**

	Хуулийн төслийн 5 дугаар бүлэг “Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч, оролцогч”
Оролцогчидын эрх зүйн байдал, томъёолсон байдал	Хуулийн төслийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.8 дахь хэсэгт “оролцогч” гэж өөрийн азыг туршиж сугалааны тасалбар худалдан авч байгаа, эсхүл бооцоот үйл явдлын үр дүнгийн талаар таавар дэвшүүлэн бооцоо тавьж байгаа хүнийг; Хуулийн төслийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.5 дахь хэсэг “бооцоот таавар зохион байгуулах” гэж оролцогчдоос бооцоо цуглуулах, бооцоот тааврын үр дүнг гарсны дараа оролцогчдын хүртэх хонжворын хэмжээг тооцоолж оролцогчдод олгох зэргээр оролцогчид хоорондын, эсхүл оролцогч болон зохион байгуулагчийн хоорондын бооцоот таавар зохион байгуулах үйл ажиллагааг;

	Хуулийн төслийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.13 дахь хэсэг “хонжворт сугалаа зохион байгуулах” гэж хонжворт сугалааны тасалбар худалдаанд гаргаж, хонжворт сугалааны үйл ажиллагаа эрхлэхийг; Хуулийн төслийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.14 дэх заалт “эрх бүхий этгээд” гэж Зөвшөөрлийн тухай хуулийн 1.4 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсгийн 1.1-д заасан этгээдийг гэж тус тус тусгасан байна.
Олгогдсон эрх, үүрэг	Хуулийн төслийн 16 дугаар зүйл. Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн эрх, үүрэг 16.1.Энэ хуулийн 5.1.3, 5.1.4-т заасан үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч дараах эрхтэй байна: 16.1.1.хуульд заасан нөхцөл, шаардлагыг хангаж ажилласан бол тусгай зөвшөөрлийн хугацааг сунгуулах; 16.1.2.Хөрөнгө оруулалтын тухай хуульд заасан бусад. Хуулийн төслийн 16 дугаар зүйлийн 16.2. “Энэ хуулийн 5.1.3, 5.1.4-т заасан үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч дараах үүрэгтэй байна:” 16.2.1.оролцогчийн эрх ашгийг зохих ёсоор хамгаалж, бооцоот таавар болон хонжворт сугалааг оролцогчид шударга, ойлгомжтойгоор зохион байгуулах; 16.2.2.оролцогчтой гэрээ, хэлцэл байгуулахаас өмнө эрсдэлийн талаарх мэдээллийг ойлгомжтойгоор мэдэгдэх; 16.2.3.хонжворыг оролцогчид даруй олгох; 16.2.4.бооцоот таавар, хонжворт сугалаанд зээлээр оролцуулахгүй байх, оролцогчийн хөрөнгө, бичиг баримтыг барьцаалж тоглуулахгүй байх; 16.2.5.оролцогчийн бичиг баримтыг шалгах, таньж мэдэх; 16.2.6.жил бүр хөндлөнгийн аудитын байгууллагаар санхүүгийн аудит хийлгэх; 16.2.7.оролцогчийн гомдлыг шийдвэрлэж, хариу өгөх; 16.2.8.үйл ажиллагаа тогтворжсоны дараа өөрийн хувьцааны 10-аас доошгүй хувийг Монголын хөрөнгийн биржээр арилжина. Хуулийн төслийн 17 дугаар зүйл. Бооцоот таавар, хонжворт сугалаанд оролцогч 17.1.Бооцоот таавар, хонжворт сугалааны оролцогч нь 18 насанд хүрсэн байна. 17.2.Оролцогч нь зохион байгуулагчаас мэдээлэл, тайлбар авах, бооцоо, хонжворын талаарх гомдлоо зохион байгуулагчид гаргаж, шийдвэрлүүлэх эрхтэй байна.

	17.3.Бооцоот үйл явдлын талаар дотоод мэдээлэл эзэмшигч этгээд дотоод мэдээллийг ашиглаж бооцоот тааварт оролцохыг хориглоно. Тайлбар: -Энэ хуульд заасан “дотоод мэдээлэл” гэж бооцоот үйл явдлын талаар албан үүрэгтэйгээ холбоотойгоор олж мэдсэн, нийтийн хүртээл болоогүй, бооцоот тааврын бусад оролцогчдын мэдэх боломжгүй байсан мэдээллийг ойлгоно. “дотоод мэдээлэл эзэмшигч” гэж албан үүрэг, албан тушаалын эрх мэдлийн дагуу дотоод мэдээллийг шууд болон шууд бусаар олж авсан этгээд болон тэдгээрийн холбогдох этгээдийг ойлгоно.
Үнэлгээ	Хуулийн төсөлд тусгагдсанаар “оролцогч” гэж тухайн бооцоот таавар, хонжворт сугалаанд оролцож байгаа этгээдийг хуульчилж, оролцогчид тухайлсан эрх олгоогүй байна. Харин “Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч”-д үүрэг болгосон зохицуулалтаас үзвэл оролцогчид мөн эрх олгогдсон болохыг харж болно. Тухайлбал, хуулийн төслийн дараах байдлаар бий болгосон үүрэг нөгөө талаас оролцогчид олгогдсон эрх байна. Үүнд: <i>“16.2.Энэ хуулийн 5.1.3, 5.1.4-т заасан үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч дараах үүрэгтэй байна:</i> 16.2.1.оролцогчийн эрх ашгийг зохих ёсоор хамгаалж, бооцоот таавар болон хонжворт сугалааг оролцогчид шударга, ойлгомжтойгоор зохион байгуулах; 16.2.2.оролцогчтой гэрээ, хэлцэл байгуулахаас өмнө эрсдэлийн талаарх мэдээллийг ойлгомжтойгоор мэдэгдэх; 16.2.3.хонжворыг оролцогчид даруй олгох; 16.2.4.бооцоот таавар, хонжворт сугалаанд зээлээр оролцуулахгүй байх, оролцогчийн хөрөнгө, бичиг баримтыг барьцаалж тоглуулахгүй байх; 16.2.5.оролцогчийн бичиг баримтыг шалгах, таньж мэдэх;” Дээрх байдлаар хуульчилж өгсөн нь оролцогчид шаардах эрхийг бий болгох буюу эрхээ хэрэгжүүлэх боломжтой гэж үзэж байна. Харин “Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч” гэх нэр томъёог хуулийн төслийн нэр томъёо хэсэгт тайлбарлаагүй, бооцоот таавар, хонжворт сугалаа зохион байгуулах гэх нэр томъёогоор тайлбарласан нь тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчид олгосон, үүрэг болгосон эрх, үүрэг мөн эсэх нь хууль зүйн техникийн хувьд хоёрдмол утгатай, эрсдэл бий болгохыг үгүйсгэхгүй. Хуулийн нэр томъёо хэсэгт “бооцоот таавар, хонжворт сугалаа зохион байгуулах” гэх нэр томъёог тайлбарласан хэсэгт “тусгай зөвшөөрөл авсны үндсэн дээр”, эсхүл “тусгай зөвшөөрөл

	ЭЗЭМШИГЧ” гэх агуулга бүхий зохицуулалтыг нэмснээр оролцогчийн эрх, үүргийг хэрэгжүүлэх боломжтой гэж үзлээ. Нөгөө талаас, тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн эрх, үүргийн харьцаа харьцангуй зохицуулагдсан байна. Тодруулбал, тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчид 8 төрлийн үүрэг оногдуулсан бол, 2 төрлийн эрх олгогдсоноос нэг нь хугацаагаа сунгуулах бол нөгөөдөх нь хууль ишилсэн, тодорхой биш эрх олгогдсон байна. Үүнээс үзвэл тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн эрх тодорхой хэрэгжих боломжгүй гэж үзэж байна. Жишээ нь ихэнх орнууд хууль бус бооцоот таавар, хонжвор сугалааны хууль бус ажтллагаатай тэмцэх үүднээс эрх бүхий албан тушаалтантай хамтарч ажиллах, үүгээр дамжуулж шалгуулах тусгайлсан эрхтэй⁹ байдаг байна. Ингэснээр, бооцоот таавар зохион байгуулагч нь хууль бус үйл явдалтай шуурхай тэмцэх, илрүүлэх боломжтой байна.
--	--

	Хуулийн төслийн 6 дугаар бүлэг “Мөрийтэй тоглоомын асуудал хариуцсан зөвлөл”
Оролцогчид ын эрх зүйн байдал, томъёолсон байдал	Хуулийн төслийн 19 дүгээр зүйлийн 19.1.Мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаанд хяналт тавих, зохицуулах ажлыг улсын хэмжээнд мөрийтэй тоглоомын асуудал хариуцсан зөвлөл /цаашид “Зөвлөл” гэх/ зохион байгуулна. 19.2.Зөвлөл нь энэ хуулийн хэрэгжилтэд хяналт тавьж биелэлтийг нь хангуулах чиг үүрэг бүхий орон тооны бус байгууллага мөн. 19.3.Зөвлөл нь дарга, 4 гишүүнтэй байх бөгөөд Зөвлөлийн гишүүнийг санхүүгийн, шударга өрсөлдөөн, аялал жуулчлалын болон цахим хөгжил, харилцаа холбооны асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний тус тус санал болгосноор Засгийн газар 4 жилийн хугацаатай томилно. 19.4.Зөвлөлийн даргыг хууль зүйн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний санал болгосноор Засгийн газар томилно. 19.5.Зөвлөлийн бүрэлдэхүүн, ажиллах журмыг Засгийн газар батална.

⁹ Asian Racing Federation, *Good Practices In Addressing Illegal Betting A Handbook For Horse Racing And Other Sports To Uphold Integrity*

	19.6.Зөвлөлийн дарга, гишүүдэд үүргээ гүйцэтгэхэд нь туслалцаа үзүүлэх, Зөвлөлийн үйл ажиллагааг хэвийн явуулах нөхцөлийг хангах чиг үүрэг бүхий орон тооны ажлын албатай байна. Зөвлөлийн ажлын албаны орон тооны хязгаарыг Засгийн газар батална. 19.7.Зөвлөлийн ажлын алба /цаашид “Ажлын алба” гэх/-ны бүтцэд улсын ерөнхий байцаагч, улсын ахлах байцаагч, улсын байцаагч ажиллана. Зөвлөлийн дарга улсын ерөнхий байцаагч байх бөгөөд улсын ахлах байцаагч, улсын байцаагчийг томилж, чөлөөлнө. 19.8.Улсын ерөнхий байцаагчийн эрхийг Засгийн газар, улсын ахлах байцаагч, улсын байцаагчийн эрхийг улсын ерөнхий байцаагч тус тус олгоно. 19.9.Зөвлөл нь улиралд нэгээс доошгүй удаа хуралдах бөгөөд хурлын шийдвэр нь тогтоол, зөвлөмж хэлбэртэй байна. Шаардлагатай тохиолдолд Зөвлөлийн дарга тухай ээлжит бус хуралдаан зарлан хуралдуулж болно.
Олгогдсон эрх, үүрэг	Хуулийн төслийн 19 дүгээр зүйлийн 19.10.Зөвлөлийн дарга, гишүүнд урамшуулал олгоно. Урамшууллын хэмжээг Засгийн газар тогтооно. 19.11.Зөвлөл улсын хэмжээнд мөрийтэй тоглоомын нөхцөл байдал, түүний сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх талаар авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ, цаашдын төлөв байдлын талаар нэгдсэн тайланг Засгийн газарт жил бүр танилцуулна. Хуулийн төслийн 21 дүгээр зүйлийн 21.1.Зөвлөл нь мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаатай холбоотойгоор дараах чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ: 21.1.1.хуульд заасан бол тусгай зөвшөөрөл хүсэгч зохих шаардлага шалгуурыг хангаж байгаа эсэхийг хянаж, дүгнэлт гаргах; 21.1.2.оролцогчоос цаасаар болон цахимаар гомдол хүлээн авах, шийдвэрлэх, эсхүл харьяаллын дагуу гомдлыг эрх бүхий байгууллагад шилжүүлэх; 21.1.3.тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч тусгай зөвшөөрлийн нөхцөл, шаардлага болон хуульд заасан үүргээ биелүүлж байгаа эсэхэд хяналт тавих; 21.1.4.ажлын албаны бүтэц, зохион байгуулалт, дүрмийг хэлэлцэж батлах;

	21.1.5.энэ хууль болон холбогдох бусад хуульд боловсруулж, батлахаар заасан дүрэм, журмыг баталж мөрдүүлэх. Хуулийн төслийн 22 дугаар зүйлийн 22.3.Улсын байцаагч нь дараах бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ: 22.3.1.холбогдох хууль тогтоомжийн хэрэгжилтэд хяналт тавих; 22.3.2.хяналт шалгалтын ажилд шаардлагатай мэдээлэл, баримт бичгийг холбогдох байгууллага, албан тушаалтан, тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчээс үнэ төлбөргүй гаргуулан авах; 22.3.3.хяналт шалгалт хийх объектод саадгүй нэвтрэн орох, хяналт шалгалтын явцад зөрчлийн ул мөр, нотлох баримт цуглуулах, зөрчлийн талаарх ач холбогдол бүхий бусад байдлыг тодруулах зорилгоор шалгагдаж байгаа этгээдийн бие, албан тасалгаа, бичиг баримт, компьютер, эд зүйлд үзлэг хийх, шаардлагатай баримт материал, эд зүйлийг түр хураан авах; 22.3.4.бооцоот тоглоомын үйл ажиллагааны явцын хяналтын дуу, дүрс, бичлэгийг шалгах; 22.3.5.хууль тогтоомжид заасан бусад эрх, үүрэг.
Үнэлгээ	Дээрхээс үзвэл, хуулийн төслийн зохицуулалтад тусгасан чиг үүргийг хэрэгжүүлэх байгууллагаар Мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаанд хяналт тавих, зохицуулах ажлыг улсын хэмжээнд мөрийтэй тоглоомын асуудал хариуцсан зөвлөл /цаашид “Зөвлөл” гэх/ хэрэгжүүлэхээр зохицуулсан байна. Зөвлөлийг орон тооны бус 4 гишүүнтэй байхаар зохицуулсан бөгөөд ажлын албатай байхаар, түүний урамшуулал, орон тооны бүтэц зэргийг Засгийн газар батлахаар зохицуулсан байна. Зөвлөлд мөрийтэй тоглоомд хяналт тавихаар бусад улсын байцаагчтай ижил бүхий хяналт шалгалт хийх зэрэг эрх олгогдсон байна. Дээрх зохицуулалттай холбоотой дараах анхаарах зүйлс байна. Хуулийн төслийн 19.8 дахь хэсэгт “Улсын ерөнхий байцаагчийн эрхийг Засгийн газар, улсын ахлах байцаагч, улсын байцаагчийн эрхийг улсын ерөнхий байцаагч тус тус олгоно” гэж зааснаас үзвэл тусгайлан хуульд заагаагүй эрх олгох гээд байгаа эсэх, эсхүл томилох, чөлөөлөх эсэх нь ойлгомжгүй болсон байна. Хэрвээ шинээр дахин эрх олгох зохицуулалт бол энэ нь хуулийн хувьд боломжгүй. Учир нь хууль хэрэгжүүлэх бүрэн эрхийг хуулийн төсөлд тусгасан байна. Үүнээс давсан эрхийг Засгийн газар олгох нь хууль зүйн техникийн хувьд боломжгүй юм. Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.6 дахь хэсэгт “хяналт шалгалтыг зөвхөн хууль болон

	нийтээр дагаж мөрдөхөөр бүртгэгдсэн эрх зүйн актыг үндэслэн явуулах ба гагцхүү хуулиар эрх олгосон хяналт шалгалтын байгууллага, албан тушаалтан хэрэгжүүлэх” гэж зааснаас үзвэл зөвхөн хуулиар эрх олгогдсон хяналт шалгалтын байгууллага хийхээр байна. Харин томилох, чөлөөлөх тухай зохицуулалт бол хуулийн төслийн тус хэсгийг хуулийн төслийн 19.4 дахь хэсэгт “Зөвлөлийн даргыг хууль зүйн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний санал болгосноор Засгийн газар томилно” гэж заасан хэсэгтэй уялдуулан зохицуулах хэрэгтэй байна. “Эрх олгох”, “томилох” тухай ойлголтыг хуулийн төсөлд ялгаатай байдлаар зохицуулсан нь хяналт шалгалт хийх эрх бүхий байгууллагын оролцоог ойлгомжгүй зохицуулсан байна.
--	---

4.3. “Ойлгомжтой байдлыг шалгах” шалгуур үзүүлэлтийн үнэлгээ

Ойлгомжтой байдлыг шалгах шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төсөл нь түүнийг хэрэглэх, хэрэгжүүлэх этгээдүүдэд ойлгомжтой, логик дараалалтай томъёологдсон эсэхийг шалгах үүднээс Хууль тогтоомжийн тухай хууль, Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлалд заасан шаардлагыг хангасан эсэхийг дараах байдлаар шалгаж тогтоолоо.

Хуулийн төслийн ойлгомжтой байдлыг сайжруулахад чиглэсэн санал дүгнэлт:

А. Хуулийн төсөлд хамаарах этгээдүүд хуулийн төсөл, түүний зохицуулалтыг нэг мөр ойлгож, хэрэгжүүлэх боломжтой байгаа эсэх;			
№	Ойлгомжгүй байгаа хуулийн төслийн зохицуулалт	Тайлбар	Санал
1	Хуулийн төслийн 5 дугаар зүйлийн “5.6-д “Мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаа эрхлэх эрхгүй этгээд цахим орчинд мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаа эрхэлсэн бол Харилцаа холбооны зохицуулах хороо Монгол Улсын нутаг дэвсгэрээс тухайн цахим хуудсанд хандахыг	Мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаа эрхлэх эрхгүй этгээд цахим орчинд мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаа эрхэлсэн бол Харилцаа холбооны зохицуулах хороо бие даан эсхүл иргэний мэдээллийн дагуу хязгаарлах эсэх нь тодорхойгүй байна. Тодруулбал, мэдээллийг	Мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаа эрхлэх эрхгүй этгээд цахим орчинд мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа талаарх мэдээлэл өгөх, мэдээллийн дагуу шалгалт хийж, Харилцаа холбооны

	хязгаарлах арга хэмжээ авна.”	ямар этгээд хэнд өгөх , хэн Харилцаа холбооны зохицуулах хороонд хандах зэрэг процессыг тодруулах шаардлагатай юм. Мөн мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаа эрхлэх эрхгүй этгээд цахим орчинд мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаа эрхэлсэн бол ямар хариуцлага хүлээлгэх талаар Зөрчлийн тухай хууль болон Эрүүгийн хуульд зааж өгөөгүй байна.	зохицуулах хороогоор Монгол Улсын нутаг дэвсгэрээс тухайн цахим хуудсанд хандахыг хязгаарлах арга хэмжээг авах талаар тодорхой заах буюу энэхүү процессийг тодорхой болгох шаардлагатай. Мөн мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаа эрхлэх эрхгүй этгээд цахим орчинд мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаа эрхэлсэн бол ямар хариуцлага хүлээлгэх талаар Зөрчлийн тухай хууль болон Эрүүгийн хуульд зааж өгөх.
2	Хуулийн төслийн 6 дугаар зүйлийн “6.7-д “Мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь мөрийтэй тоглоомд оролцуулахгүй хүний бүртгэл хөтөлж болох бөгөөд хариуцлагатай тоглохыг дэмжих үүднээс оролцогч өөрөө, эсхүл түүний гэр бүлийн гишүүн хүсэлт гаргасан бол түүнийг мөрийтэй тоглоомд оролцуулахгүй хүний бүртгэлд оруулна.”	Мөрийтэй тоглоомд оролцуулахгүй хүний бүртгэлд орсон хүн хэсэг хугацааны дараа хүсэлт гаргаж энэ бүртгэлээс хасагдах боломжтой эсэхийг төсөлд зааж өгөөгүй байна. Мөн гэр бүлийн гишүүн энэхүү бүртгэлд оруулах бол гэр бүлийн гишүүн болохоо нотлох шаардлагатай болно. Мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь мөрийтэй тоглоомд оролцуулахгүй хүний бүртгэл хөтөлх нь тохиромжгүй юм. Учир нь энэ заалт хэрэгжих,	Мөрийтэй тоглоомд оролцуулахгүй хүний бүртгэлээс хасуулах боломжтой эсэх талаар төсөлд нэмж заах хэрэгтэй. Өөрөөр хэлбэл тухайн хүн дахин тоглох эрхтэй болж болох эсэх. Мөн Гэр бүлийн гишүүнээ мөрийтэй тоглоомд оролцуулахгүй хүний бүртгэлд бүртгүүлэх процессыг тодорхой заах хэрэгтэй. Иймд тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь мөрийтэй тоглоомд оролцуулахгүй хүний бүртгэл хөтөлх бус

		хэрэгжилтэд хяналт тавих боломжгүй болно.	Харилцаа холбооны зохицуулах хороо эсхүл Зөвлөл уг бүртгэлийг хөтөлж “мөрийтэй тоглоомд оролцуулахгүй хүний бүртгэл хөтлөх, бүртгэлээс хасах, бүртгэх процесс” гэх мэт нарийвчилсан журам гарган зохицуулах талаар хуулийн төсөлд нэмж заах хэрэгтэй.
3	Хуулийн төслийн 7 дугаар зүйлийн “7.1-т “Хуульд өөрөөр заагаагүй бол мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаанд дараах зүйлийг хориглоно: 7.1.2.мөрийтэй тоглоомыг олон нийтэд сурталчлах;”	Энэхүү заалтаас үзвэл мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаа явуулах эрх бүхий этгээд нь үйл ажиллагаагаа олон нийтэд сурталчлах эрхгүй байхаар байна. Зар сурталчилгааны тухай хуулийн 3.1.1."зар сурталчилгаа" гэж иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагаас бараа, ажил, үйлчилгээ, төсөл, үйл ажиллагаа /цаашид "бүтээгдэхүүн" гэх/-ны зах зээлийн эрэлтийг нэмэгдүүлэх, боломжит хэрэглэгчийн анхаарлыг татах зорилгоор олон нийтийн хэвлэл мэдээллийн хэрэгсэл болон бусад хэлбэрээр түгээсэн мэдээллийг хэлдэг. Мөрийтэй тоглоом зохион байгуулагч нь олон нийтийг оролцуулахын тулд зар сурталчилгаа хүргэж хүмүүсийн анхаарлыг татах шаардлага гарна. Ийнхүү хориглосон заалт нь	Цахим фэйсбүүк пэйж хаяг, вэб сайттай байж болох эсэх бооцоот таавар, сугалааны талаар мэдээллийн самбар, хэвлэмэл материал тарааж болох эсэх гэх мэт мөрийтэй тоглоомыг олон нийтэд сурталчлах, мэдээлэл хүргэх талаар илүү тодорхой, нарийвчилж төсөлд заах.

		хэрэгжих боломжгүй, маргаан дагуулахаар байна.	
4	Хуулийн төслийн 8 дугаар зүйлийн “8.2-т Бооцоот таавар зохион байгуулах тусгай зөвшөөрөл хүсэгч нь дараах бичиг баримтыг ирүүлнэ: 8.2.4.хувьцаа эзэмшигчийн нэр, хаяг, эрхэлж байсан болон эрхэлж байгаа үйлдвэрлэл, үйлчилгээний танилцуулга;”	Энэхүү заалтаас үзэхэд хувьцаа эзэмшигчийн эрхэлж байсан болон эрхэлж байгаа үйлдвэрлэл үйлчилгээ эсхүл хуулийн этгээдийн эрхэлж байсан болон эрхэлж байгаа үйлдвэрлэл үйлчилгээг аль нь болох нь тодорхойгүй байна.	Энэхүү заалтыг илүү тодорхой болгон заах шаардлагатай.
5	Хуулийн төслийн 10 дугаар зүйлийн “10.2-т Бооцоот таавар зохион байгуулагч Зөвлөлийн өгсөн албан даалгаврыг хугацаанд нь биелүүлээгүй тохиолдолд тусгай зөвшөөрлийг гурван сарын хугацаагаар түдгэлзүүлнэ. Бооцоот тааврын тусгай зөвшөөрлийг түдгэлзүүлсэн хугацаанд зөрчлийг арилгаагүй нь тусгай зөвшөөрлийг хүчингүй болгох үндэслэл болно.”	Ийнхүү тусгай зөвшөөрөл нь хүчингүй болсон этгээд зөрчлөө арилган дахин тусгай зөвшөөрөл авахаар хандах боломжтой эсэхийг төсөлд зохицуулаагүй байна.	Тусгай зөвшөөрөл нь хүчингүй болсон этгээд зөрчлөө арилган дахин тусгай зөвшөөрөл авахаар хандаж болох эсэх талаар нэмж тодорхой заах.
6	Хуулийн төслийн 17 дугаар зүйлийн “17.1-т Бооцоот таавар, хонжворт сугалааны оролцогч нь 18 насанд хүрсэн байна.” Хуулийн төслийн 7 дугаар зүйлийн “7.1-т Хуульд өөрөөр заагаагүй бол мөрийтэй тоглоомын үйл	Тухайлбал, Хүүхдийн баяраар хүүхдүүдийн дунд хонжворт сугалаа зарлах нь элбэг байдаг бөгөөд тухайн сугалаанд хүүхдүүд ихэвчлэн оролцдог. Өөрөөр хэлбэл, хүүхдүүд бие даан өөрөө сугалаа авч оролцдог гэсэн үг юм.	Иймд зөвхөн хонжворт сугалааны хувьд Иргэний хуулийн 16 дугаар зүйлийн 16.3.1-т зааснаар бүрэн бус чадамжтай этгээд буюу 14-18 нас хүртэлх насны этгээд нь “...өөрийн үзэмжээр захиран зарцуулахад нь зориулж

	ажиллагаанд дараах зүйлийг хориглоно: 7.1.1.мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаанд 18 насанд хүрээгүй хүнийг оролцуулах;		шилжүүлсэн эд хөрөнгийг захиран зарцуулах” эрхтэй байдаг тул хонжворт сугалааны оролцогчид тавигдаж буй насны хязгаарыг 14-18 болгож өөрчлөх.
7	Хуулийн төслийн 16 дугаар зүйлийн 16.2.8-т “үйл ажиллагаа тогтворжсоны дараа өөрийн хувьцааны 10-аас доошгүй хувийг Монголын хөрөнгийн биржээр арилжина.”	“үйл ажиллагаа тогтворжсон” гэдгийг ямар шалгуураар тогтоох эсэх нь тодорхойгүй байна.	“үйл ажиллагаа тогтворжсон” гэдгийг төсөлд тодорхойлж заах.
8	Хуулийн төслийн 17 дугаар зүйлийн 17.2-т “Оролцогч нь зохион байгуулагчаас мэдээлэл, тайлбар авах, бооцоо, хонжворын талаарх гомдлоо зохион байгуулагчид гаргаж, шийдвэрлүүлэх эрхтэй байна.”	Хуулийн төслийг бүхэлд нь авч үзвэл оролцогч нь өөр эрх бүхий байгууллагад бооцоо, хонжворын талаарх гомдлоо гаргаж болох талаар зааж өгөөгүй буюу оролцогч нь гомдлоо төслийн 17.2-т зааснаар зөвхөн зохион байгуулагчид гаргаж шийдвэрлүүлэх эрхтэй байхаар зохицуулж өгчээ.	Иймд оролцогч нь зохион байгуулагч, мөрийтэй тоглоомын асуудал хариуцсан зөвлөл бусад төрийн холбогдох эрх бүхий байгууллагад гомдлоо гаргаж шийдвэрлүүлэх эрхтэй байхаар нэмж заах.
9	Хуулийн төслийн 21 дүгээр зүйлийн 21.1.2-т “оролцогчоос цаасаар болон цахимаар гомдол хүлээн авах, шийдвэрлэх, эсхүл харьяаллын дагуу гомдлыг эрх бүхий байгууллагад шилжүүлэх” үүргийг Зөвлөл хүлээж байна.	Оролцогч нь зөвхөн мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагааны талаар гомдол гаргах эрхтэй байхаар төсөлд заажээ. Харин оролцогч бус этгээдийн мэдээлэл гаргах эрхийн талаар зааж өгөөгүй байна.	Оролцогч бус этгээд мэдээлэл гаргаж болох талаар төсөлд нэмэх буюу төслийн уг заалтыг “оролцогч болон оролцогч бус этгээдээс...” гэх байдлаар өөрчлөх. Тухайлбал, мөрийтэй тоглоомд оролцуулахгүй хүний бүртгэлд бүртгэгдсэн этгээд мөрийтэй

			тоглоом тоголж байгаа талаар оролцогчийн гэр бүлийн гишүүн, төрөл садан нь мэдээлэл, өргөдөл, гомдлоо хэнд хандаж гаргах, тухайн бүртгэлд орсон хүнийг мөрийтэй тоглоом тоглохгүй байхад ямар этгээд хяналт тавих талаар нэмж заах.
10	Хуулийн төслийн 22 дугаар зүйлээс үзвэл хяналт шалгалт нь хоёр хэлбэртэй байхаар байна. 1. Төлөвлөгөөт бус 2. Гүйцэтгэлийн хяналт шалгалт.	Төлөвлөгөөт бус хяналт шалгалтыг хийх үндэс нь иргэн, хуулийн этгээд гомдол гаргах бөгөөд ийнхүү гомдлын дагуу хянан шалгаж шаардлага хүргүүлнэ. Тухайн шаардлагыг биелүүлсэн эсэхэд Гүйцэтгэлийн хяналт шалгалт хийхээр зохицуулжээ. Эндээс үзвэл мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаа эрхлэгч этгээдийн талаар иргэн, хуулийн этгээд л гомдол гаргасны үндсэн дээр шалгагдах буюу гомдол гаргаагүй тохиолдолд шалгалтад орохгүй байж болохоор байна.	Зөвлөл санаачлан мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагааг шалгах талаар заалт нэмэх. Одоогоор “Зарим төрлийн хяналт шалгалтын үйл ажиллагааг түр зогсоох тухай” хуулийн төсөл хэлэлцэгдэж байгаа. ¹⁰ Уг хуулийн төсөл нь 2024 оны 12 сарын 31-ний өдрийг хүртэл үйлчлэх юм. Иймд мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаа эрхлэгч нь 1 дүгээрт, онцгой буюу мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа, 2 дугаарт, энэхүү хуулийн төсөл хэрэгжиж дууссаны дараа төлөвлөгөөт хяналт шалгалт

¹⁰<https://mojha.gov.mn/?topic=%D0%B7%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%BC-%D1%82%D3%A9%D1%80%D0%BB%D0%B8%D0%B9%D0%BD-%D1%82%D3%A9%D1%80%D0%B8%D0%B9%D0%BD-%D1%85%D1%8F%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%82-%D1%88%D0%B0%D0%BB%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%82%D1%8B>
2022 оны Есдүгээр сарын 26-ны өдөр хандав.

			хийгдэх боломжтой байх тул төсөлд төлөвлөгөөт хяналт шалгалт хийх боломжтой байхаар тусгаж өгөх. ¹¹ Төлөвлөгөөт-хяналт-шалгалтыг-түр-зо (“Зарим төрлийн төрийн хяналт шалгалтын үйл ажиллагааг түр зогсоох тухай” хуулийн төслийг эндээс үзнэ үү.)
Б.	Хуулийн төслийг боловсруулахдаа Хууль тогтоомжийн тухай хууль, “Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлал”-ыг баримталсан эсэх.¹²		
1	Хуулийн төслийн 5 дугаар зүйлийн “5.2-т “Энэ хуулийн 5.1.2-т зааснаас бусад мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагааг зохих тусгай зөвшөөрөлгүй этгээд эрхлэхийг хориглоно.”	Зөвшөөрөлгүй үйл ажиллагаа эрхэлсэн бол ямар хариуцлага хүлээлгэх вэ гэдэг нь Зөрчлийн тухай хуульд оруулах нэмэлт болон одоогийн мөрдөгдөж буй Эрүүгийн хуулийн 20.17 дугаар зүйл, Зөрчлийн тухай хуулийн 5.7 дугаар зүйлд байхгүй байна. Эрүүгийн хуулийн 20.17 ¹³ дугаар зүйл, Зөрчлийн тухай хуулийн	Иймд төслийн 5.1.2-т зааснаас бусад мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагааг зохих тусгай зөвшөөрөлгүй эрхэлсэн этгээдэд ямар хариуцлага хүлээлгэх талаар Эрүүгийн хууль, Зөрчлийн тухай хуулиудад тодорхой

¹² Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 23, 28, 29, 30 дугаар зүйл, Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлалд заасан шаардлагыг хангасан эсэхийг хянах байдлаар үнэлгээг гүйцэтгэлээ.

¹³ Эрүүгийн хуулийн 20.17 дугаар зүйл. Мөрийтэй тоглоом зохион байгуулах

1. Олон нийтийн газар, эсхүл мэдээллийн технологи ашиглан ашиг олох зорилгоор шоо, хөзөр, бусад эд зүйл ашиглан үр дүнг нь урьдчилан төсөөлөх боломжгүй, аз туршиж тоглодог мөрийтэй тоглоом зохион байгуулсан бол дөрвөн зуун тавин нэгжээс арван дөрвөн мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл хоёр зуун дөчин цагаас долоон зуун хорин цаг хүртэл хугацаагаар нийтэд тустай ажил хийлгэх, эсхүл зургаан сараас гурван жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах, эсхүл зургаан сараас гурван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.

2. Үр дүнг нь урьдчилан төсөөлөх боломжгүй, аз туршиж тоглодог хуулиар хориглосон мөрийтэй тоглоомын газар байгуулсан, эсхүл ажиллуулсан бол таван мянга дөрвөн зуун нэгжээс хорин долоон мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл нэг жилээс таван жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах, эсхүл нэг жилээс таван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ.

		5.7 ¹⁴ дугаар зүйлүүдийг авч үзвэл зөвшөөрөлтэй, зөвшөөрөлгүй хамаагүй Олон нийтийн газар ашиг олох зорилгоор мөрийтэй тоглоом тоглуулсан л бол зөрчил, гэмт хэрэг болох юм.	заах шаардлагатай байна.
2	Хуулийн төслийн 23 дугаар зүйл. Бооцоот таавар, хонжворт сугалааны хууль тогтоомж зөрчигчид хүлээлгэх хариуцлага”	Хуулийн төсөл нь Бооцоот таавар, хонжворт сугалааны тухай хууль нэртэй.	Хуулийн төслийн “23 дугаар зүйлийн нэрэнд “тухай” гэсэн үг нэмэх буюу зүйлийн нэрийг Бооцоот таавар, хонжворт сугалааны тухай хууль тогтоомж зөрчигчид хүлээлгэх хариуцлага болгон өөрчлөх.
3	Хуулийн төслийн 12 дугаар зүйлийн “12.6-д Хонжворт сугалаа зохион байгуулагч тусгай зөвшөөрлийн хугацаанд тусгай зөвшөөрлийн нөхцөл, шаардлага, үүргээ ноцтой зөрчсөн , эсхүл хяналт шалгалтаар илэрсэн зөрчлийг тогтоосон хугацаанд арилгаагүй бол тусгай зөвшөөрлийн хугацааг сунгахгүй.”	Энэхүү заалтаас үзвэл тусгай зөвшөөрлийн хугацаанд тусгай зөвшөөрлийн нөхцөл, шаардлага, үүргээ ноцтой зөрчсөн бол тусгай зөвшөөрлийн хугацааг сунгахгүй байхаар зохицуулжээ. Тусгай зөвшөөрлийн нөхцөл, шаардлага, үүргээ ноцтой зөрчсөн болох нь тогтоогдсон байх нь чухал.	Иймд “...үүргээ ноцтой зөрчсөн болох нь тогтоогдсон” гэж нэмэх.
4	Хуулийн төслийн 19 дүгээр зүйлийн “19.9-д “Зөвлөл нь улиралд нэгээс доошгүй удаа хуралдах бөгөөд хурлын шийдвэр нь тогтоол,	Энэхүү заалтад “тухай” гэсэн үгийг ямар агуулгаар оруулсан нь тодорхойгүй байна. “Тухай бүр”, эсхүл “тухай” гэсэн үг энд утга, агуулгын хувьд нийцэхгүй	“Тухай бүр” болгон “бүр” гэсэн үг нэмэх эсхүл “тухай” гэсэн үгийг хасах

¹⁴ Зөрчлийн тухай хуулийн 5.7 дугаар зүйл.Мөрийтэй тоглоом тоглох

1.Олон нийтийн газар ашиг олох зорилгоор шоо, хөзөр, бусад эд зүйл ашиглан үр дүнг нь урьдчилан төсөөлөх боломжгүй, аз туршиж тоглодог мөрийтэй тоглоом тоглосон бол зөрчил үйлдэхэд ашигласан эд зүйл, хэрэгсэл, хууль бусаар олсон хөрөнгө, орлогыг хурааж хүнийг нэг зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно.

	зөвлөмж хэлбэртэй байна. Шаардлагатай тохиолдолд Зөвлөлийн дарга тухай ээлжит бус хуралдаан зарлан хуралдуулж болно.”	байгаа тул илүүц болсон байна.	
5	Хуулийн төслийн 20 дугаар зүйлийн “20.1.3.мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа аж ахуйн нэгж, байгууллагатай хамаарал бүхий этгээд биш байх, ашиг сонирхлын зөрчилгүй байх;”	Энд “байх” гэсэн үг давтагдаж орсон нь найруулгын хувьд заалтыг ойлгомжгүй болгож байна.	Иймд “мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа аж ахуйн нэгж, байгууллагатай ашиг сонирхлын зөрчилгүй бөгөөд хамаарал бүхий этгээд биш байх;” болгон өөрчлөх.
6	Хуулийн төсөлд байгаа Монгол хэлний дүрмийн алдаатай бичигдсэн үгс	4.1.2 “нөхцөлтэйгээр” 6.1.4, 6.7 “тоглоомонд” 9.2.1 “вебсайтаар” 12.2.10 “дууриалган” 13.1.2 “азтанг” 22.3.3 “объектод”	4.1.2 “нөхцөлтэйгээр” 6.1.4, 6.7 тоглоомд 9.2.1 “вэбсайтаар” 12.2.10 “дуурайлган” 13.1.2 “азтаныг” 22.3.3 “объектод” ¹⁵
7	Хуулийн төслийн танилцуулга, үзэл баримтлал	Хуулийн төслийн танилцуулга, үзэл баримтлалд хуулийн төслийг боловсруулахтай холбогдуулан хууль санаачлагчаас авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ, хуулийн төслийг олон нийтээр хэлэлцүүлсэн дүн, бусад судалгаа, шинжилгээний тайлангийн дүгнэлтийг тусгаагүй байна.	Төслийн танилцуулгыг Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 33 дугаар зүйлд нийцүүлэх.

4.4. “Хүлээн зөвшөөрөгдөх байдал” шалгуур үзүүлэлтийн үнэлгээ

¹⁵ <https://spellcheck.gov.mn/>

Хуулийн төсөлд тодорхой этгээдэд үүрэг хүлээлгэсэн, хуулийн этгээдэд ачаалал, хүндрэл үүсгэх, эсхүл төрийн байгууллагад шинэ бүтэц бий болгох, чиг үүрэг нэмэх зэрэг зохицуулалт тусгасан байгаа учир “Хүлээн зөвшөөрөгдөх байдлын судалгаа хийх” гэсэн шалгах хэрэгслийн хүрээнд үнэлгээг хийлээ.

Төслийн 19 дүгээр зүйлд зааснаар Мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаанд хяналт тавих, зохицуулах ажлыг улсын хэмжээнд зохион байгуулах, хуулийн хэрэгжилтэд хяналт тавьж биелэлтийг нь хангуулах чиг үүрэг бүхий орон тооны бус байгууллага мөрийтэй тоглоомын асуудал хариуцсан зөвлөл ажиллана. Зөвлөл нь дарга, 4 гишүүнтэй байх бөгөөд Зөвлөлийн гишүүнийг санхүүгийн, шударга өрсөлдөөн, аялал жуулчлалын болон цахим хөгжил, харилцаа холбооны асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний тус тус санал болгосноор Засгийн газар 4 жилийн хугацаатай томилно. Зөвлөлийн даргыг хууль зүйн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний санал болгосноор Засгийн газар томилно. Төсөлд ийнхүү 4 гишүүнийг санал болгосноор Засгийн газар томилох эрхтэй байгаа бөгөөд хуульд заасан шаардлагыг хангаагүй гишүүнийг санал болгосон тохиолдолд хэрхэх талаар тусгаж өгөөгүй төдийгүй Зөвлөлийн гишүүн зөрчил гаргасан, эсхүл хуульд заасан шаардлагыг хангаагүй болох нь хожим нотлогдсон тохиолдолд хугацаанаас нь өмнө чөлөөлөх, хасах талаар заалт оруулаагүй байна.

Мөн хуулийн төслийн 19 дүгээр зүйлийн 19.6-д Зөвлөлийн дарга, гишүүдэд үүргээ гүйцэтгэхэд нь туслалцаа үзүүлэх, Зөвлөлийн үйл ажиллагааг хэвийн явуулах нөхцөлийг хангах чиг үүрэг бүхий орон тооны ажлын албатай байна. Зөвлөлийн ажлын албаны орон тооны хязгаарыг Засгийн газар батална. Зөвлөлийн ажлын алба /цаашид “Ажлын алба” гэх/-ны бүтцэд улсын ерөнхий байцаагч, улсын ахлах байцаагч, улсын байцаагч ажиллахаар заажээ. Ажлын албанд улсын байцаагчаас өөр ажилтан байж болох буюу Зөвлөл өөрсдөө ажлын албаа зохион байгуулах эрхтэй байхаар заах шаардлагатай. Учир нь, иргэн, хуулийн этгээдээс ирсэн өргөдөл гомдлыг бүртгэх, улсын байцаагчид шилжүүлэх, хариу хүргүүлэх, шаардлагатай техник технологи гэх мэт ажлын урсгал, хөдөлгөөнийг зохицуулах ажлын алба шаардлагатай болно.

Хуулийн төслийн 19 дүгээр зүйлийн 19.10-т Зөвлөлийн дарга, гишүүнд урамшуулал олгоно. Урамшууллын хэмжээг Засгийн газар тогтооно. Урамшууллын хэмжээг юунд үндэслэж хэрхэн тогтоохыг тодорхой заах хэрэгтэй хэмээн үзэж байна. Учир нь яаж тогтоох нь тодорхойгүй байгаа нь хүлээн зөвшөөрөгдөхөд эрсдэл, маргаан дагуулж болзошгүй.

Зөвлөлийн дарга, гишүүн нь сүүлийн хоёр жил төрийн улс төрийн албан тушаал эрхлээгүй байх ёстой гэсэн шаардлагын 2 жилийн хугацааг бага хэмээн үзэж байна. Учир нь хууль санаачлагч улс төрийн албан тушаал эрхлээгүй байх ёстой гэсэн шаардлагыг нэгэнт тавьсан учир 4 болон түүнээс дээш жил төрийн улс төрийн албан тушаал эрхлээгүй байх шаардлагыг тавих нь зүйтэй байна.

4.5. “Харилцан уялдаа” шалгуур үзүүлэлтийн үнэлгээ

“Харилцан уялдаа” шалгуур үзүүлэлтийн үнэлгээ буюу хуулийн төслийн уялдаа холбоог шалгах хэрэгслийн хүрээнд дараах асуултад хариулах замаар хуулийн төслийн уялдаа холбоог тогтоолоо. **Үүнд:**

№	Асуулт	Хариулт буюу дүн шинжилгээ
1	Хуулийн төслийн зохицуулалт тухайн хуулийн зорилттой нийцэж байгаа эсэх.	Нийцэж байна.
2	Хуулийн төсөлд тодорхойлсон нэр томьёо тухайн хуулийн төслийн болон бусад хуулийн нэр томьёотой нийцэж байгаа эсэх.	Нийцэж байна.
3	Хуулийн төслийн зүйл, заалт төслийн бусад заалттай нийцэж байгаа эсэх.	- Хуулийн төслийн 2 дугаар зүйлийн 2.1-т зааснаар “Бооцоот таавар, хонжворт сугалааны хууль тогтоомж нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, Иргэний хууль, Эрүүгийн хууль, Зөрчлийн тухай хууль, Зөвшөөрлийн тухай хууль, Мөнгө угаах болон терроризмыг санхүүжүүлэхтэй тэмцэх тухай хууль, энэ хууль болон эдгээр хуультай нийцүүлэн гаргасан хууль тогтоомжийн бусад актаас бүрдэнэ.” Хуулийн төслийн 16 дугаар зүйлийн 16.1.Энэ хуулийн 5.1.3, 5.1.4-т заасан үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч дараах эрхтэй байна: 16.1.2.Хөрөнгө оруулалтын тухай хуульд заасан бусад. Бооцоот таавар хонжворт сугалааны хууль тогтоомжид Хөрөнгө оруулалтын тухай хууль мөн хамаарах буюу 2.1-т багтаж байгаа тул “Хөрөнгө оруулалтын тухай хууль” гэж нэмэх. - 19.11.Зөвлөл улсын хэмжээнд мөрийтэй тоглоомын нөхцөл байдал, түүний сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх талаар авч хэрэгжүүлсэн арга хэмжээ, цаашдын төлөв

		байдлын талаар нэгдсэн тайланг Засгийн газарт жил бүр танилцуулна. 21.1.Зөвлөл нь мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаатай холбоотойгоор дараах чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ: Хуулийн төслийн 19 дүгээр зүйлийн 19.11-т заасныг авч үзвэл Зөвлөл улсын хэмжээнд мөрийтэй тоглоомын нөхцөл байдал, түүний сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх талаар арга хэмжээ авах чиг үүргийг хэрэгжүүлэхээр заажээ. Иймд энэхүү чиг үүргийнх нь талаар 21.1-т заасан Зөвлөлийн хэрэгжүүлэх чиг үүрэгт оруулж өгөх.
4	Хуулийн төслийн зүйл, заалт бусад хуулийн заалттай нийцсэн эсэх.	Эрүүгийн хуулийн 20.17 дугаар зүйл.Мөрийтэй тоглоом зохион байгуулах 1.Олон нийтийн газар, эсхүл мэдээллийн технологи ашиглан ашиг олох зорилгоор шоо, хөзөр, бусад эд зүйл ашиглан үр дүнг нь урьдчилан төсөөлөх боломжгүй, аз туршиж тоглодог мөрийтэй тоглоом зохион байгуулсан бол дөрвөн зуун тавин нэгжээс арван дөрвөн мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл хоёр зуун дөчин цагаас долоон зуун хорин цаг хүртэл хугацаагаар нийтэд тустай ажил хийлгэх, эсхүл зургаан сараас гурван жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах, эсхүл зургаан сараас гурван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ. 2.Үр дүнг нь урьдчилан төсөөлөх боломжгүй, аз туршиж тоглодог хуулиар хориглосон мөрийтэй тоглоомын газар байгуулсан, эсхүл ажиллуулсан бол таван мянга дөрвөн зуун нэгжээс хорин долоон мянган нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгох, эсхүл нэг жилээс таван жил хүртэл хугацаагаар зорчих эрхийг хязгаарлах, эсхүл нэг жилээс таван жил хүртэл хугацаагаар хорих ял шийтгэнэ. Зөрчлийн тухай хуулийн 5.7 дугаар зүйл. Мөрийтэй тоглоом тоглох 1.Олон нийтийн газар ашиг олох зорилгоор шоо, хөзөр, бусад эд зүйл ашиглан үр дүнг нь урьдчилан төсөөлөх

		боломжгүй, аз туршиж тоглодог мөрийтэй тоглоом тоглосон бол зөрчил үйлдэхэд ашигласан эд зүйл, хэрэгсэл, хууль бусаар олсон хөрөнгө, орлогыг хурааж хүнийг нэг зуун нэгжтэй тэнцэх хэмжээний төгрөгөөр торгоно. Дээрх Эрүүгийн хуулийн 20.17 дугаар зүйл болон Зөрчлийн тухай хуулийн 5.7 дугаар зүйлд тус тус өөрчлөлт оруулах шаардлагатай юм. Учир нь эдгээр хуулийн заалтаас үзвэл мөрийтэй тоглоом зөвшөөрөлтэй, зөвшөөрөлгүй хамаагүй зохион байгуулсан л бол гэмт хэрэг, зөрчил болохоор байна. Иймд энэ 2 хуулийн эдгээр заалтуудад өөрчлөлт оруулах тухай төсөл бичих шаардлагатай. Харин зөвшөөрөлгүй мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаа эрхэлсэн тохиолдолд гэмт хэрэг, зөрчил байж болох юм.
5	Хуулийн төслийн зүйл, заалт тухайн хуулийн төслийн болон бусад хуулийн заалттай давхардсан эсэх.	“7.1.Хуульд өөрөөр заагаагүй бол мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаанд дараах зүйлийг хориглоно: 7.1.1.мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаанд 18 насанд хүрээгүй хүнийг оролцуулах;” “17.1-т Бооцоот таавар, хонжворт сугалааны оролцогч нь 18 насанд хүрсэн байна.” Энэхүү 2 заалт нь утга агуулгын хувьд адил заалт байна. Тодруулбал, мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаанд Бооцоот таавар, хонжворт сугалаа орж байгаа бөгөөд мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаанд 18 насанд хүрээгүй хүнийг оролцуулахыг нэгэнт хориглосон заалт байгаа тул дахин 17.1-т заах шаардлагагүй юм.
6	Хуулийн төслийг хэрэгжүүлэх этгээдийг тодорхой тусгасан эсэх.	Хуулийн төсөлд уг хуулийн төслийг хэрэгжүүлэх этгээдийг тодорхой тусгасан.
7	Хуулийн төсөлд шаардлагатай зохицуулалтыг орхигдуулсан эсэх.	- Зөвлөлийн гишүүнд олгох урамшууллын талаар дэлгэрэнгүй тусгах; - Оролцогч бус этгээд мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагааны талаар өргөдөл, гомдол, мэдээлэл гаргаж болох талаар нэмж тусгах;

		- Тусгай зөвшөөрөл нь хүчингүй болсон этгээд зөрчлөө арилган дахин тусгай зөвшөөрөл авахаар хандаж болох эсэх талаар заах; - Үйл ажиллагаа тогтворжсон гэж юуг ойлгох талаар заах; - Мөрийтэй тоглоомд оролцуулахгүй хүний бүртгэлээс хасуулах боломжтой эсэх талаар заах; - Оролцогч нь зохион байгуулагч, мөрийтэй тоглоомын асуудал хариуцсан зөвлөл бусад төрийн холбогдох эрх бүхий байгууллагад гомдлоо гаргаж шийдвэрлүүлэх эрхтэй байхаар нэмж заах; - Зөвлөл өөрөө санаачлан мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагааг шалгах эрхтэй талаар заалт нэмэх.
8	Хуулийн төсөлд төрийн байгууллагын гүйцэтгэх чиг үүргийг давхардуулан тусгасан эсэх.	Хуулийн төслөөр төрийн байгууллагын гүйцэтгэх чиг үүргийг давхардуулан тусгасан зохицуулалт байхгүй.
9	Төрийн байгууллагын чиг үүргийг төрийн бус байгууллага, мэргэжлийн холбоодоор гүйцэтгүүлэх боломжтой эсэх.	Хуулийн төсөлд төрийн байгууллагын чиг үүргийг төрийн бус байгууллага, мэргэжлийн холбоодоор гүйцэтгүүлэх зохицуулалт байхгүй.
10	Татварын хуулиас бусад хуулийн төсөлд албан татвар, төлбөр, хураамж тогтоосон эсэх.	Тухайн хуулийн төсөлд болон дагалдах хуулийн төслүүдээр (Хувь хүний орлогын албан татварын тухай хууль, Онцгой албан татварын тухай хууль) албан татвар тогтоогоогүй. Улсын тэмдэгтийн хураамжийн тухай хуульд үйлчилгээний хөлс тогтоосон буюу нэмэлт өөрчлөлт орж байна.
11	Тухайн хуулийн төсөлд тусгасан тусгай зөвшөөрөлтэй холбоотой зохицуулалтыг Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн	Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хуулийн 15 дугаар зүйл. Тусгай зөвшөөрөлтэйгөөр эрхлэх аж ахуйн үйл ажиллагааны төрөл 15.5.8.төлбөрт таавар, бооцоот тоглоомын үйл ажиллагаа эрхлэх;

	тухай хуульд тусгасан эсэх.	
12	Монгол Улсын Үндсэн хууль болон Монгол Улсын олон улсын гэрээнд заасан хүний эрхийг хязгаарласан зохицуулалт тусгасан эсэх	Хуулийн төсөлд Монгол Улсын Үндсэн хууль болон Монгол Улсын олон улсын гэрээнд заасан хүний эрхийг хязгаарласан зохицуулалт тусгагдаагүй.
13	Хуулийн төслийн зүйл, заалт жендерийн эрх тэгш байдлыг хангасан эсэх.	Хуулийн төсөл нь жендерийн эрх тэгш байдлын асуудлыг хөндөөгүй.
14	Хуулийн төсөлд шударга бус өрсөлдөөнийг бий болгоход чиглэсэн заалт тусгагдсан эсэх.	Хуулийн төсөлд шударга бус өрсөлдөөнийг бий болгоход чиглэсэн заалт тусгагдаагүй.
15	Хуулийн төсөлд авлига, хүнд суртлыг бий болгоход чиглэсэн заалт тусгагдсан эсэх.	Хуулийн төсөлд авлига, хүнд суртлыг бий болгоход чиглэсэн заалт тусгагдаагүй.
16	Хуулийн төсөлд тусгасан хориглосон хэм хэмжээг зөрчсөн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагын талаар тодорхой тусгасан эсэх.	Хуулийн төслийн 23 дугаар зүйлийн 23.2-т зааснаар “Энэ хуулийг зөрчсөн хүн, хуулийн этгээдэд Эрүүгийн хууль, эсхүл Зөрчлийн тухай хуульд заасан хариуцлага хүлээлгэнэ.”

ТАВ. ҮР ДҮНГ ҮНЭЛЖ, ЗӨВЛӨМЖ ӨГСӨН БАЙДАЛ

Бооцоот таавар, хонжворт сугалааны тухай хуулийн төслийн үр нөлөөг Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 3 дугаар хавсралтаар батлагдсан “Хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх аргачлал”-ын дагуу үнэлэх ажиллагааг хийлээ.

Хуулийн төслийн үнэлгээг хийхдээ Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолын 3 дугаар хавсралтаар батлагдсан аргачлалыг баримтлан, аргачлалд заасан “зорилгод хүрэх байдал”, “практикт хэрэгжих боломж”, “ойлгомжтой байдал”, “хүлээн зөвшөөрөгдөх байдал”, “харилцан уялдаатай байдал” зэрэг шалгуур үзүүлэлтийг сонгон авч, уг шалгуур үзүүлэлтийг илтгэх хэсэг, заалт

бүрийг үнэллээ. Үнэлгээний хүрээнд зарчмын шинжтэй дараах санал, зөвлөмжийг өгч байна.

1. “Зорилгод хүрэх байдал” шалгуур үзүүлэлтийн үнэлгээний хүрээнд

Хуулийн төсөл нь (1) Мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаа эрхлэх нийтлэг зохицуулалтыг бий болгох; (2) Бооцоот таавар, хонжворт сугалааны үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл олгох, хүчингүй болгох, үйл ажиллагааг зохицуулах, хяналт тавих; (3) Бооцоот таавар, хонжворт сугалаанд оролцогчийн эрх ашгийг хамгаалахтай холбогдсон гэх үндсэн 3 төрлийг харилцааг тус тус зохицуулах зорилготой байгааг дараах байдлаар **дүгнэж** байна. **Үүнд:**

- Хуулийн төслийн 2-р бүлэг “Мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагааны нийтлэг зохицуулалт” нь энэ төрлийн үйл ажиллагаанд тавигдах нийтлэг шаардлага, зарчим, хориглох зүйлсийг тусгасан нь хуулийн төслийн 1-р зорилгод хүрэх боломжтой байна.
- Хуулийн төслийн 3-р бүлэг “Бооцоот таавар зохион байгуулах тусгай зөвшөөрөл”, 4-р бүлэг “Хонжворт сугалаа зохион байгуулах тусгай зөвшөөрөл” тус тус тусгай зөвшөөрлийг төрлөөр нь ялгаатай байдлаар зохицуулж, хэрхэн, хэн, ямар хугацаатай олгох, тавигдах тусгайлсан шаардлага, хүчингүй болгох үндэслэл зэргийг тусгасан нь хуулийн төслийн 2-р зорилго буюу тусгай зөвшөөрөл олгох, хүчингүй болгох үйл ажиллагааг зохицуулах зорилгод хүрэх боломжтой байна.
- Хуулийн төслийн 5-р бүлэг “Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч, оролцогч”, 6-р бүлэг “Мөрийтэй тоглоомын асуудал хариуцсан зөвлөл” тус тус хуулийн төслийн 3 дахь зорилго болох бооцоот таавар, хонжворт сугалаанд оролцогчийн эрх ашгийг хамгаалах зорилгыг хэрэгжүүлэхэд чиглэсэн, үүнийг мэргэжлийн зөвлөлөөр дамжуулан хэрэгжүүлэхээр тус байгууллагын эрх зүйн байдлыг дэлгэрэнгүй зааж, эрх, үүргийг тодорхой тусгасан нь зорилгодоо хүрэх боломжтой байна.

Гэсэн хэдий ч дараах зүйлийг **зөвлөж** байна. **Үүнд:**

- Хуулийн төслийн 3 дугаар зүйлийн 3.3 дахь хэсэгт *“Бизнесийн үйл ажиллагаагаа идэвхжүүлэх, хэрэглэгчээ урамшуулах зорилгоор хэрэглэгчдэд үнэ төлбөргүйгээр сугалааны эрх олгох, сугалаа зохион байгуулж, азтан шалгаруулж, хонжвор олгох явдал нь энэ хуулийн зохицуулалтад хамаарахгүй”* тухай зохицуулсан байна. Төслийн уг зохицуулалтыг илүү нарийвчлан Их Британи болоод бусад улсын жишигтэй ижил худалдааны зорилгогүй, сайн дурын үйл ажиллагаанд

зориулах бүхий хонжворт сугалааг тусгаж өгч найруулан өөрчлөх боломжтой байна.

Жишээ нь хуулийн төслийн тус хэсэг доор “тайлбар” оруулах замаар дэлгэрэнгүй тайлбарлаж болно. Тодруулбал, энэ төрлийн үйл ажиллагааг урьдчилж зөвлөлд мэдэгдэх замаар зөвшөөрөл авдаг, эсхүл бизнесийн үйл ажиллагааны чиглэл, хэрэглэгч мөн эсэхийг баталгаажуулахтай холбоотой эсхүл зөвлөлөөс баталсан үйл явдлын жагсаалтад багтаагүй үйл явдал байх зэргээр нарийн тодруулах.

2. “Практикт хэрэгжих боломж” шалгуур үзүүлэлтийн үнэлгээний хүрээнд

Энэ шалгуур үзүүлэлтийн үнэлгээний хүрээнд нийцсэн байна гэж дүгнэж байгаа хэдий ч дараах **зөвлөмжийг** хүргүүлж байна. **Үүнд:**

- “Тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч” гэх нэр томъёог хуулийн төслийн нэр томъёо хэсэгт тайлбарлаагүй, бооцоот таавар, хонжворт сугалаа зохион байгуулах гэх нэр томъёогоор тайлбарласан нь тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчид олгосон, үүрэг болгосон эрх, үүрэг мөн эсэх нь хууль зүйн техникийн хувьд хоёрдмол утгатай, эрсдэл бий болгохыг үгүйсгэхгүй. Хуулийн нэр томъёо хэсэгт “бооцоот таавар, хонжворт сугалаа зохион байгуулах” гэх нэр томъёог тайлбарласан хэсэгт “тусгай зөвшөөрөл авсны үндсэн дээр”, эсхүл “тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч” гэх агуулга бүхий зохицуулалтыг нэмснээр оролцогчийн эрх, үүргийг хэрэгжүүлэх боломжтой гэж зөвлөж байна.
- Нөгөө талаас, тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн эрх, үүргийн харьцаа харьцангуй зохицуулагдсан байна. Тодруулбал, тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчид 8 төрлийн үүрэг оногдуулсан бол, 2 төрлийн эрх олгогдсоноос нэг нь хугацаагаа сунгуулах бол нөгөөдөх нь хууль ишилсэн, тодорхой биш эрх олгогдсон байна. Үүнээс үзвэл тусгай зөвшөөрөл эзэмшигчийн эрх хэрэгжих боломжгүй гэж үзэж байна.
- Хуулийн төслийн 19.8 дахь хэсэгт “Улсын ерөнхий байцаагчийн эрхийг Засгийн газар, улсын ахлах байцаагч, улсын байцаагчийн эрхийг улсын ерөнхий байцаагч тус тус олгоно” гэж зааснаас үзвэл тусгайлан хуульд заагаагүй эрх олгох гээд байгаа эсэх, эсхүл томилох, чөлөөлөх эсэх нь ойлгомжгүй болсон байна. Хэрвээ шинээр дахин эрх олгох зохицуулалт бол энэ нь хуулийн хувьд боломжгүй. Учир нь хууль нэгэнт хэрэгжүүлэх бүрэн эрхийг хуулийн төсөлд тусгасан байна. Үүнээс давсан эрхийг Засгийн газар олгох нь хууль зүйн техникийн хувьд боломжгүй юм. Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1.6 дахь хэсэгт

“хяналт шалгалтыг зөвхөн хууль болон нийтээр дагаж мөрдөхөөр бүртгэгдсэн эрх зүйн актыг үндэслэн явуулах ба гагцхүү хуулиар эрх олгосон хяналт шалгалтын байгууллага, албан тушаалтан хэрэгжүүлэх” гэж зааснаас үзвэл зөвхөн хуулиар эрх олгогдсон хяналт шалгалтын байгууллага хийхээр байна.

Харин томилох, чөлөөлөх тухай зохицуулалт бол хуулийн төслийн тус хэсгийг хуулийн төслийн 19.4 дэх хэсэгт “Зөвлөлийн даргыг хууль зүйн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний санал болгосноор Засгийн газар томилно” гэж заасан хэсэгтэй уялдуулан зохицуулах хэрэгтэй байна. “Эрх олгох”, “томилох” тухай ойлголтыг хуулийн төсөлд ялгаатай байдлаар зохицуулсан нь хяналт шалгалт хийх эрх бүхий байгууллагын оролцоог ойлгомжгүй зохицуулсан учир оролцоог хэрэгжүүлэх буюу практикт хэрэгжих боломжыг хангах үүднээс үүнийг тодорхой болгохыг зөвлөж байна.

3. “Ойлгомжтой байдал” шалгуур үзүүлэлтийн үнэлгээний хүрээнд

- Хуулийн төслийн 5 дугаар зүйлийн 5.6-д Мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаа эрхлэх эрхгүй этгээд цахим орчинд мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа талаарх мэдээлэл өгөх, мэдээллийн дагуу шалгалт хийж, Харилцаа холбооны зохицуулах хороогоор Монгол Улсын нутаг дэвсгэрээс тухайн цахим хуудсанд хандахыг хязгаарлах арга хэмжээг авах талаар тодорхой заах шаардлагатай. Учир нь, мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаа эрхлэх эрхгүй этгээд цахим орчинд мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаа эрхэлсэн бол Харилцаа холбооны зохицуулах хороо бие даан эсхүл иргэний мэдээллийн дагуу хязгаарлах эсэх нь тодорхойгүй байна. Тодруулбал, мэдээллийг ямар этгээд хэнд өгөх, хэн Харилцаа холбооны зохицуулах хороонд хандах зэрэг процессыг тодруулах шаардлагатай төдийгүй бооцоот таавар, хонжворт сугалааг ямар ч зөвшөөрөлгүй явуулсан бол ямар хариуцлага хүлээлгэх талаар Зөрчлийн тухай хуульд оруулах нэмэлт болон одоогийн мөрдөгдөж буй Эрүүгийн хуулийн 20.17 дугаар зүйл, Зөрчлийн тухай хуулийн 5.7 дугаар зүйлд байхгүй байна. Иймд төслийн 5.1.2-т зааснаас бусад мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагааг зохих тусгай зөвшөөрөлгүй эрхэлсэн этгээдэд ямар хариуцлага хүлээлгэх талаар Эрүүгийн хууль, Зөрчлийн тухай хуулиудад тодорхой заах;
- Мөн нэг л удаа өөрийн үйл ажиллагааг идэвхжүүлэх, хэрэглэгч, үйлчлүүлэгчээ урамшуулах, борлуулалтаа нэмэгдүүлэх зэргээр ашиг олох зорилгогүйгээр явлуулж байгаа хонжворт сугалааг мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаа эрхэлсэн гэж үзэх эсэх, хэрэв мөн гэж үзэх бол тусгай зөвшөөрөл авах эсэх, биш бол зөвшөөрөлгүй хонжворт сугалаа явуулсан гэж үзэж торгох эсэх, эсхүл тусгай зөвшөөрөлтэй хонжворт сугалаа

явуулах эрхтэй этгээдээр уг үйл ажиллагааг хийлгүүлж болох эсэх талаар төсөлд заах;

- Хуулийн төслийн 6 дугаар зүйлийн 6.7-д Мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь мөрийтэй тоглоомд оролцуулахгүй хүний бүртгэл хөтөлж болох тухай заажээ. Энэхүү бүртгэлд бүртгэгдсэн хүн бүртгэлээс хасагдаж дахин мөрийтэй тоглоом тоглож болох эсэх талаар төсөлд нэмэх;
- Мөн гэр бүлийн гишүүнээ мөрийтэй тоглоомд оролцуулахгүй хүний бүртгэлд бүртгүүлэх процессыг тодорхой заах, тусгай зөвшөөрөл эзэмшигч нь мөрийтэй тоглоомд оролцуулахгүй хүний бүртгэл хөтөлж бус Харилцаа холбооны зохицуулах хороо эсхүл Зөвлөл уг бүртгэлийг хөтөлж “мөрийтэй тоглоомд оролцуулахгүй хүний бүртгэл хөтөлж, бүртгэлээс хасах, бүртгэх процесс” гэх мэт нарийвчилсан журам гарган зохицуулах талаар хуулийн төсөлд нэмж заах;
- Хуулийн төслийн 7.1-д мөрийтэй тоглоомыг сурталчлахыг хоригложээ. Цахим фэйсбүүк пэйж хаяг, вэбсайттай байж болох эсэх бооцоот таавар, сугалааны талаар мэдээллийн самбар, хэвлэмэл материал тарааж болох эсэх гэх мэт мөрийтэй тоглоомыг олон нийтэд сурталчлах, мэдээлэл хүргэх талаар илүү тодорхой, нарийвчилж төсөлд заах шаардлагатай. Ийнхүү хориглох нь мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаа эрхлэгчдийн дунд маргаан дагуулж болзошгүй;
- Бооцоот таавар, хонжворт сугалааны үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл нь хүчингүй болсон этгээд зөрчлөө арилган дахин тусгай зөвшөөрөл авахаар хандаж болох эсэх талаар нэмэлт өөрчлөлт оруулах;
- Хуулийн төслийн 16.2.8-д “Үйл ажиллагаа тогтворжсон” гэжээ. Энэхүү үгийг илүү нарийвчилж заах буюу “Үйл ажиллагаа тогтворжсон” гэдэгт хэдэн жил үйл ажиллагаа явуулсан байх, орлогын түвшин, төлсөн татварын хэмжээ зэрэг хүчин зүйлсийн нарийн заах.

4. “Хүлээн зөвшөөрөгдөх байдал” шалгуур үзүүлэлтийн үнэлгээний хүрээнд

- Хуулийн төслийн 19 дүгээр зүйлд Мөрийтэй тоглоомын асуудал хариуцсан зөвлөлийн 4 гишүүнийг санал болгосноор Засгийн газар томилох эрхтэй бөгөөд хуульд заасан шаардлагыг хангаагүй гишүүнийг санал болгосон тохиолдолд хэрхэх талаар тусгаж өгөөгүй төдийгүй Зөвлөлийн гишүүн зөрчил гаргасан, эсхүл хуульд заасан шаардлагыг хангаагүй болох нь хожим нотлогдсон тохиолдолд хугацаанаас нь өмнө чөлөөлөх, хасах талаар заалт оруулаагүй байх тул энэ талаар нэмж заах;

- Хуулийн төслийн 19 дүгээр зүйлийн 19.6-д Зөвлөлийн дарга, гишүүдэд үүргээ гүйцэтгэхэд нь туслалцаа үзүүлэх, Зөвлөлийн үйл ажиллагааг хэвийн явуулах нөхцөлийг хангах чиг үүрэг бүхий орон тооны ажлын албатай байна. Зөвлөлийн ажлын албаны орон тооны хязгаарыг Засгийн газар батална. Зөвлөлийн ажлын албаны бүтцэд улсын ерөнхий байцаагч, улсын ахлах байцаагч, улсын байцаагч ажиллахаар заажээ. Ажлын албанд улсын байцаагчаас өөр ажилтан байж болох буюу тухайн зөвлөл өөрсдөө зохион байгуулах эрхтэй байхаар заах шаардлагатай. Учир нь, иргэн, хуулийн этгээдээс ирсэн өргөдөл гомдлыг бүртгэх, улсын байцаагчид шилжүүлэх, хариу хүргүүлэх, шаардлагатай техник технологи гэх мэт ажлын урсгал, хөдөлгөөнийг зохицуулах ажлын алба шаардлагатай болно.

5. “Харилцан уялдаа” шалгуур үзүүлэлтийн үнэлгээний хүрээнд

- Бооцоот таавар, хонжворт сугалааны хууль тухай тогтоомжид Хөрөнгө оруулалтын тухай хууль мөн хамаарах буюу хуулийн төслийн 2.1-д багтаж байгаа тул “Хөрөнгө оруулалтын тухай хууль” гэж нэмэх.
- Хуулийн төслийн 19 дүгээр зүйлийн 19.11-ээс үзвэл Зөвлөл улсын хэмжээнд мөрийтэй тоглоомын нөхцөл байдал, түүний сөрөг нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх талаар арга хэмжээ авах чиг үүргийг хэрэгжүүлэхээр заажээ. Иймд энэхүү чиг үүргийнх нь талаар хуулийн төслийн 21 дүгээр зүйлийн 21.1-т заасан Зөвлөлийн хэрэгжүүлэх чиг үүрэгт оруулж өгөх.
- Эрүүгийн хуулийн 20.17 дугаар зүйл болон Зөрчлийн тухай хуулийн 5.7 дугаар зүйлд тус тус өөрчлөлт оруулах шаардлагатай юм. Учир нь эдгээр хуулийн заалтаас үзвэл мөрийтэй тоглоом зөвшөөрөлтэй, зөвшөөрөлгүй хамаагүй олон нийтийн газар ашиг олох зорилгоор зохион байгуулсан л бол гэмт хэрэг, зөрчил болохоор байна. Иймд энэ 2 хуулийн дээрх заалтуудад өөрчлөлт оруулах тухай төсөлд бичих шаардлагатай. Харин зөвшөөрөлгүй мөрийтэй тоглоомын үйл ажиллагаа эрхэлсэн тохиолдолд гэмт хэрэг, зөрчил байж болох юм.

-----oOo-----